

KAREL PACNER

HOŘKÉ KONCE VYZVĚDAČŮ

Od neúspěšné likvidace Lenina
k Putinovým agentům

Plus

Hořké konce vyzvědačů

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.nakladatelstviplus.cz
www.albatrosmedia.cz

Karel Pacner

Hořké konce vyzvědačů – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA** a.s.

KAREL PACNER

HOŘKÉ KONCE
VYZVĚDAČŮ

PLUS

© Karel Pacner, 2019

ISBN tištěné verze 978-80-259-1052-8

ISBN e-knihy 978-80-259-1064-1 (1. zveřejnění, 2019)

„Ve špionáži je dost špíny, lží, dvojí hry i zrádcovství, jež příliš často zastírají odvahu a čisté úmysly.“

Michail Ljubimov: Špioni, které miluji i nenávídím

ÚVODEM: PROMĚNY ŠPIONÁŽE

James Bond, agent 007 s právem zabíjet, je tím nejhorším příkladem špiona. Mužný hrdina, který se vrhá do nejnebezpečnějších situací, z nichž vždycky bez újmy vyvázne. Chlap, který se neustále předvádí a vzbuzuje pozornost. Takového vyzvědače by každá kontrašpionážní služba brzy odhalila.

Agent v poli musí vystupovat co nejnenápadněji, splynout s davem. Informace a dokumenty získává tajně, jednoduše řečeno je krade. Za to dostává honorář úměrný významu kořisti. Naproti tomu vyškolení zpravodajci, kteří úřadují na ambasádě pod maskou diplomatů, musí neustále konverzovat s místními politiky, podnikateli, vojáky, umělci. I z tohoto tlachání o počasí, ženách, o whisky a o ničem na recepcích a na tenisových kurtech dokážou občas vytáhnout od toho druhého zajímavé zprávy anebo podněty k novému zaměření činnosti.

Koncem třicátých let začaly sovětské tajné služby získávat vlivové agenty – muže a často i ženy, kteří měli proniknout do vyšších pater společnosti a snažit se ovlivnit jejich chování a práci. Většinou to bývali místní občané, výjimečně i vyslaní Rusové. Dodnes se kontrašpionáž na Západě objevuje.

Západ není schopen takové lidi v Sovětském svazu zverbovat. Zahraniční diplomaté, obchodníci a umělci se totiž odlišují od místních obyvatel svým vzezřením a celkovým chováním – podle ideologického pravidla to byli nepřátelé, s nimiž se nemají stýkat. V zemích sovětského impéria, které mají kulturu blízkou Západu, byl takový nábor jednodušší.

Před sto lety si vyměňovali vyzvědači zprávy jedině na papíře, byť někdy v zašifrované podobě. Koncem třicátých let jim měly usnadnit činnost vysílačky. Později je ještě doplnila smluvená hesla vysílaná rozhlasovými stanicemi.

Tohle všechno je pravěk. Dnes si korespondují pomocí rychlo-vysílaček, které někdy retranslují informace přes družice. Kromě papírů využívají internet a další sociální sítě, kde rafinovaným způsobem schovávají informace. S rozvojem techniky a proměnami obyčejného života bude tento trend patrně pokračovat a my nemáme představu, kam zamíří.

Nejspolehlivějšími vyzvědači byli odedávna vlastenci, lidé, kteří se bijí za svou rodnou zemi. Ve třicátých letech 20. století vklouzli do této kategorie fanatičtí komunisté, které vybírala k ilegální činnosti nejvyšší vedení komunistických stran. Politické strany se tak poprvé aktivně zapojily do tajných operací.

Krvavé rozbití maďarského povstání na podzim 1956 sovětskou armádou a okupace Československa v létě 1968 ideové agenty i některé profesionální zpravodajce zpražily. Takzvaný socialistický řád přivážený tanky považovali za absurdnost, takovým stylem se nedá sociálně spravedlivý a demokratický stát vybudovat. Od té doby si všichni západní občané udělali ze špionážní činnosti lukrativní obchod – za informace požadovali tisíce a statisíce dolarů. Morálka je nezajímala.

V šedesátých letech ohlásila americká Ústřední zpravodajská služba (*Central Intelligence Agency – CIA*), že jednomu přeběhlíkovi ze sovětské tajné služby dala milion dolarů, novou identitu celé jeho rodině a nabídla místo k životu vzdálené od velkých měst, navíc ochranu speciální jednotkou. Byl to ten nejúspěšnější náborový leták. Příslušníci Výboru státní bezpečnosti (*Kamiťét gasudárstvėnoj bėzapásnosti – KGB*) a Hlavní správy rozvědky Generálního štábu (*Glavnoje razvedivatěl'noje upravlenije – GRU*), kteří poznali západní styl života, se začali hlásit svým americkým kolegům se zajímavými informacemi. Pokud je neprozradil zaoceánský dublér sedící v Moskvě, dožili se klidného důchodu na Floridě, v Novém Mexiku či v Arizoně.

Ovšem takových šťastlivců nebylo mnoho – i ve vysokých funkcích v CIA a ve Federálním úřadu pro vyšetřování (*Federal Bureau of Investigation – FBI*) seděli *krtci*, kteří za své zrádcovské informace inkasovali i statisíce dolarů. Nicméně i na ně nakonec dobře zaplacený člověk z Moskvy upozornil. Špionáž se definitivně proměnila v kšeft.

Západní špionážní služby nemohly lovit spřízněné duše na ulicích Moskvy, Prahy či Varšavy. Vyhledávaly je při jejich cestách na Západ. Už to, že byli vysíláni na takové služební cesty, naznačovalo jejich význam. Občas se západním špionům nabídly sekretářky, telefonistky a další dívky, které pracovaly s utajenými materiály. Někdy se k nim přidávali funkcionáři na všech stupních, kteří cítili znechucení z komunistických sekretariátů a ministerstev.

Špionáž se neustále vyvíjí. Na počátku 20. století museli vyzvědači vystačit s jednoduchými prostředky, dnes se bez nejmodernější techniky neobejdou. A tak jako nevíme, kam nás věda v příštích desetiletích povede, tak nemůžeme předvídat, jak bude budoucí špionážní technika vypadat. Stejně jako ve vědě i tady platí, že projde nečekanými zákrutami – zákrutami, které si dnes neumí nikdo představit.

K. P.

LIKVIDACE
LENINA
ZŮSTALA
NESPLNĚNÝM
ÚKOLEM

Sidney Reilly

„Měl by ses podívat do sovětského Ruska,“ napsal začátkem roku 1925 George Hill, důstojník britské Tajné zpravodajské služby (*Secret Intelligence Service* – SIS/MI6), svému agentu Sidneymu Reillymu, krycí označení *ST-1*. Pracuje tam tajná podzemní protibolševická organizace Monarchistický svaz centrálního Ruska (*Monarchičeskoje objediněnije Centralnoj Rossiji* – MOCR). Šéfovi rezidentury v Helsinkách Ernestu Boycemu však bylo divné, že tento svaz je velice početný a neustále přijímá posly ze zahraničí.

Reilly souhlasil. Nedávno se tam vypravil jeho přítel Boris Savinkov, ale od té doby o sobě nedával vědět. Pokusí se ho najít.

Jeho cestu připravili kurýři britské tajné služby. V pátek 25. září 1925 překročil Reilly v doprovodu Marie Zacharčenko-Schulzové ilegálně ruské hranice u finského města Alkullen. Vykazoval se pasem na jméno Nikolaje Steinberga.

Na první železniční stanici nastoupil do vlaku na Leningrad, jak bolševici přejmenovali Petrohrad. Ve vagoně na něj už čekal Alexandr Jakušev, bývalý vysoký carský úředník, který MOCR vedl. Doprovázel ho jeho asistent, který se představil jako Šukin.

Z Leningradu zamířili do Moskvy, kde se britský vyzvědač účastnil zasedání výboru MOCR. Navrhl, aby Monarchistický svaz začal spolupracovat s britskou výzvědnou službou. Rozproudila se debata nad přínosem této spolupráce pro obě strany. Ano, to je výborný nápad!

Když Reilly odjel na železniční stanici, aby se vrátil, byl zatčen. Od okamžiku, kdy překročil hranice, ho sledovali příslušníci Státní politické správy (*Gosudarstvennoje političeskoje upravlenije* – GPU), jak se nazývala tajná policie, což byl potomek Všeruské mimořádné komise pro boj s kontrarevolucí a sabotáží (*Vserossijskaja črezvyčajnaja komissija po borbe s kontrrevolucijej i sabotadžem* – zkratka Čeka).

Její členové si s hrdostí říkali čekisté. Šukin byl ve skutečnosti důstojník GPU Grigorij Syroježkin. A všichni členové MOCR byli tajnými policisty.

Operace *Trust*, kterou rozehrála GPU, pokračovala.

Z KUCHAŘE AGENT VÝZVĚDNÉ SLUŽBY

Dětství Sidneyho Reillyho není úplně rozkryto, střetává se několik verzí. Podle první se narodil 24. března 1874 v Będzině, městě ležícím v Horním Slezsku v Polsku jako Samuel (Šlomo). Jiné prameny uvádějí 24. březen 1874 anebo 1875 v Oděse. Když mu bylo jedenáct let, dověděl se, že jeho otec není irský burzovní makléř Mark Rosenblum, v jehož rodině se dvěma staršími bratry vyrůstal, nýbrž otcův strýc, lékař Michal Rosenblum, který svedl jeho matku. Podle další verze pocházel z polsko-židovské rodiny usídlené v polském městě Bielsk.

Když vešla matčina nevěra ve známost, rodina se rozpadla a matka s nezákonně počatým synem a dcerou odjela k rodičům do Oděsy. Samuel tam dokončil gymnázium a začal chodit na přednášky matematicko-fyzikální fakulty. Jako student se stal členem podzemního marxistického kroužku. V roce 1892 ho zatkla tajná policie, údajně u něho našla protistátní letáky. Když vyšel z vězení, otcím mu sdělil, že matka mezitím zemřela a univerzita ho prý vyloučila ze studia.

Chlapec neviděl jiné východisko než útěk do zahraničí. Proklouzl na britský parník a jako černý pasažér doplul do Latinské Ameriky.

Dva roky se mladík, který si říkal Pedro, živil jako dělník v docích, na plantážích a stavbách silnic. V roce 1895 se vydal jako kuchař s britskou vědeckou expedicí do nitra brazilského pralesa. Skupinu vedl major britské výzvědné služby SIS Charles Fothergill. Když výpravu přepadli domorodci, ruský mladík se vyznamenal přesnou střelbou z pistole. Fothergill ho štědře odměnil – 1 500 librami. Současně o něm informoval londýnskou centrálu výzvědné služby. Britové potřebovali inteligentního a nebojácného agenta. Rosenblum uměl kromě ruštiny a angličtiny rovněž německy a francouzsky. Miloval dobrodružství a neznal, co je to strach.

Koncem roku 1895 přistál mladý Rosenblum na britských ostrovech. Vzápětí mu nabídl práci v utajení vrchní inspektor speciálního oddělení Scotland Yardu William Melville, inspirátor budoucí kontrašpionážní služby MI5, jak zněl její oficiální název.

V létě 1897 se v Londýně seznámil s manželí Thomasovými. Šedesátiletý bohatý Angličan trpěl nemocnými ledvinami a na krásnou třiadvacetiletou manželku Margaretu neměl čas. Mladý Rus se do ní zamiloval a vydával se za lékaře, aby mohl o pacienta pečovat. V březnu 1898 Hughovi Thomasovi dotlouklo srdce a Margareta zdědila 800 tisíc liber. Historik Andrew Cook v roce 2002 tvrdil, že samozvaný ošetřovatel starce zavraždil – prý napodobil podpis místního lékaře na úmrtním listu.

V srpnu se Rosenblum s vdovou oženil, za svědky jim šli dva vládní úředníci. Současně si vzal její dívčí jméno – pořídil si dokumenty na jméno Sidney George Reilly z Irska. Svatbou se agent *ST-1* finančně zabezpečil.

Na svatební cestu vyrazili novomanželé do Ruska. Zatímco Margareta zůstala v Petrohradu, aby obdivovala jeho krásy, Sidney odjel na Kavkaz, kde zkoumal stav těžby ropy. Její dobývání se pozvolna rozvíjelo v různých částech světa, projevovaly o něj zájem velmoci.

ŠPIONEM V NĚMECKÉ ZBROJOVCE

Když si Rusové pronajali od Číňanů poloostrov Liao-tung a rychle stavěli vojenskou základnu Port Artur, odjel tam v roce 1903 i Reilly. Měl podávat zprávy britské a japonské tajné službě.

Aby zastřel své skutečné poslání, založil velkoobchod se dřevem. Od Němců a Francouzů, kteří Rusům dodávali zbrojní materiál, se dovídal podrobnosti o mohutném budování vojenského opěrného bodu na Dálném východě. V lednu 1904 se mu podařil neuvěřitelný kousek – za pomoci svého čínského asistenta Ho Liang-šuna ukradl plán obrany pevnosti proti Japoncům. Předal ho japonské vojenské tajné službě Kempeitai. Císařské námořnictvo se na základě těchto znalostí pokusilo o noční přepad Port Arturu, ale utrpělo velké ztráty.

Rusové na Reillyho roli nepřišli. Včas utekl do Japonska, kde si pořídil milenkou. V červnu už byl zpátky v Evropě, v Paříži.

Sidney Reilly měl pro tajnou službu MI6 jako největší znalec Ruska mezi agenty obrovský význam.

Velkou Británii znepokojovalo německé zbrojení. Výzvědná služba Reillymu nabídla, aby se vypravil zjistit skutečný stav. Pořídila mu osobní dokumenty na jméno pobaltského Němce Karla Hahna a zařídila několikadenní kurz sváření.

Vyzvědač odjel v roce 1909 do Essenu a našel si místo v Kruppových závodech, největší německé zbrojovce. Oháněl se zkušenostmi svářeče ze známých Putilovských loděnic v Petrohradě a takového specialistu s radostí přijali.

Po příchodu do továrny Hahn zjistil, že se může pohybovat pouze v přesně určeném prostoru, kde pracuje. Jinam přístup neměl, to si ohlířeli strážníci a mistři. V práci se mladík osvědčil.

Přemýšlel o tom, jak si získat přístup do kanceláří k různým plánům. Když vedení vyhlásilo nábor do firemní hasičské čety, přihlásil se. Velitele hasičů brzy přesvědčil, že musí získat přehled o rozmístění hasičích přístrojů a hydrantů. Musel tedy prohlédnout celou fabriku. Také chodil na noční hlídky. Během nich našel řadu zajímavých plánů, ale neodvážil se je za pomoci blesku vyfotografovat, tím méně vypůjčit domů.

Musí je ukrást a zmizet. Připravil si čtyři obálky s adresami v Londýně, Paříži, Rotterdamu a Bruselu. Když v noci našel v jedné kanceláři plány nové zbraně, překvapil ho jiný zaměstnanec. Praštil ho železnou tyčí do hlavy a utekl. Plány vložil do připravených obálek a odeslal. Pak odjel do Dortmundu, kde se v konspiračním bytě převlékl za distingovaného pána a se svým britským pasem přešel bez obtíží francouzské hranice.

Obálky došly ke všem adresátům. Ředitel SIS blahopřál vyzvědači v Londýně k úspěchu.

HRA O VÝROBU VÁLEČNÝCH LODÍ

Práce vyzvědače Reillyho vyčerpávala, vzal si proto roční dovolenou a odjel do buddhistického kláštera v Číně. Odpočíval, meditoval, přestoupil k buddhismu.

V září 1905 přidělili poručíka Reillyho do Petrohradu jako asistenta britského vojenského a námořního atašé. Měl shromažďovat informace o ruské armádě, ale také o armádě německé, protože oba státy byly bytostně spjaty.

Ovšem čerstvý diplomat nezůstával jenom v Rusku. Nadchly ho aeroplány, viděl v nich budoucí zbraň, a proto se vypravil v létě 1910 do Frankfurtu nad Mohanem na mezinárodní leteckou přehlídku.

Pátý den se tam zřídil německý stroj, špicí se zaryl do země. Reilly běžel, aby pomohl pilotovi. Vedle něho utíkal britský letec Berry Jones. Oba pomáhali při odvozu trosek do hangáru. Jones, rovněž agent SIS, Reillymu zašeptal: „Musím zůstat chvílku u vraku sám. Potřebuju odmontovat magneto. Pomozte mi.“ Německý pilot totiž před startem prozradil, že má nový motor, velice dokonalý. Jones magneto odmontoval, doma si ho obkreslil a druhý den nepozorovaně vrátil zpátky do trosek.

S ruskými přáteli založil Reilly aeroklub *Aviat*, takže rozšířil spolek svých informátorů o spoustu leteckých nadšenců. Petrohradské Němce si získal tím, že se vydával za Ira pronásledovaného Angličany.

Car potřeboval vybudovat nové loďstvo, protože starou flotilu zdecimovali Japonci během války v roce 1905. Když se Reilly dověděl, že plavidla budou stavět nejen ruské loděnice, nýbrž i v hamburská firma Blohm und Voss, získal její zastoupení, což mu vyneslo ohromnou sumu peněz. Díky tomu dostával plány plánovaných plavidel od křižníků až po dělové čluny. Britská admirálita získávala jedinečný přehled o ruské flotile a možnostech německého průmyslu.

Angličtí loďaři neměli ponětí o Reillyho hře, a proto jim jeho spojení s německou konkurencí vadilo. Generální ředitel továrny Vickers Basil Zacharoff mu nabídl, že když zruší smlouvu s Blohm und Voss, dostane dvojnásobnou odměnu. K jeho nepřijemnému překvapení Reilly odmítl. Agenti francouzské společnosti Schneider/Le Creuset se místo úplatku pokusili britského diplomata a agenta zabít – atentát jim nevyšel.

Uměl si najít vedlejší příjmy, a proto žil v luxusu. Jako pohledný mladý diplomat získával srdce žen a potom je bez milosti zase opouštěl. Nakonec se zamiloval do krasavice Nadine, manželky přítele Massima, poradce ministra námořnictva, kterému nabídl velkou částku peněz, když se s ní po dobrém rozvede. Než se všechno mělo po právní a finanční stránce urovnat, poslal Nadine do francouzské Nizzy. Své diplomatické posláním u carského dvora ukončil v dubnu 1914.

Margareta však rozvod odmítala, a proto Reilly namluvil známým, že manželka zahynula při železničním neštěstí.

Během služby pronikl do organizace ruských revolucionářů nazvané Společnost přátel svobodného Ruska (*Obščestvo družej svobodnoj Rossiji*) – Britové chtěli přesně vědět, proti komu je namířena. Byl to neškodný spolek.

Návrat do Londýna v roce 1904 ho překvapil – Margareta zmizela a s ní všechna bankovní konta a majetek. Byl na mizině, odkázán pouze na plat od SIS.

MUŽ SE ŽELEZNÝMI NERVY

V létě 1914 vypukla v Evropě Velká válka, později nazvaná první světová válka. Velká Británie a Francie jako státy Dohody a carské Rusko stály proti Německu a Rakousko-Uhersku.

Reilly raději odplul s Nadine do Japonska. Místo špionáže tam zastupoval Rusko-asijskou banku. Po roce ho carská vláda požádala, aby v New Yorku dohlížel na dodávky zbraní pro carskou armádu. S Nadine se sice oženil, ale byl stále manželem zmizelé Margarety, takže se stal bigamistou. Tahle drobnost mu však nevadila.

V roce 1917 se agent *ST-1* vrátil do tajné služby. V Torontu se přihlásil do kanadského letectva a v jeho uniformě se po několika měsících objevil v Londýně.

Avšak jako letec si nezabýval. Šéf SIS Mansfield Cumming potřeboval vysílat vyzvědače za nepřátelské linie a Reilly, který miloval dobrodružství, se přihlásil. Oblékl si německou důstojnickou uniformu a několikrát seskočil z letadla na padáku do Německa a jednou do okupované Belgie. Vyhledával německé důstojníky

a bavil se s nimi o tom, co dělají a na co se chystají. Jednou tam strávil dokonce celé tři týdny. Přinášel zajímavé informace, které pomáhaly spojeneckým generálům v bezprostředním plánování bojů. Zprávy do Londýna posílal pomocí poštovních holubů. Bylo to obdivuhodné hrdinství, musel mít železné nervy.

Premiéra Lloyd Georgeho znepokojovalo Rusko. Bolševici vedení Vladimírem Leninem a Lvem Trockým ovládli zemi a uzavřeli mír s Německem a Rakousko-Uherskem. Následkem toho se mnoho německých a rakouských divizí mohlo přesunout z Ruska na západní frontu a Britové se chtěli s novými vládci domluvit na změně jejich politiky. Podle Keitha Jefferyho, který napsal autorizovanou historii MI6, měl Reilly pro tajnou službu význam jako největší znalec Ruska.

Koncem března 1918 ho poslali do Petrohradu s doklady tureckého obchodníka Massima. (Ještě měl pas na jméno Georg Bergmann a později se mu podařilo získat průkaz příslušníka bolševické policie Relinského.) Měl zjistit situaci.

Rezidenturu MI6 vedl v Rusku kapitán George Hill, krycí označení *IK 8*. Hill se stýkal se zakladatelem Rudé armády Lvem Trockým a s představiteli bolševické tajné policie. Vyměňovali si informace o postavení německých vojsk a vídali se v divadlech a na koncertech – vzájemně se hlídali. A Hill marně přesvědčoval Trockého, aby se Rudá armáda zapojila do bojů proti Němcům.

Oficiálním představitelem Velké Británie v Rusku byl vedoucí mise Robert Bruce Lockhart, generální konzul v Moskvě. Ovšem jako většina profesionálních diplomatů byl spjatý s tajnou službou. Nebyl to žádný mladíček – narodil se 2. září 1887 ve Skotsku. Původně podnikal, po deseti letech přešel na ministerstvo zahraničí. Rusko bylo prvním místem, kde od ledna 1912 sloužil. Londýn ho povyšoval a nechal ho tam i ve složitých časech z obvyklého cynismu – nemohl nic zkazit, a kdyby ho noví vládcové zlikvidovali, jeho by nebyla taková škoda jako zkušeného diplomata.

„LOCKHARTOVO SPIKNUTÍ“ HROU GPU

Už v polovině dubna Reilly hlásil: „Bolševici jsou jedinou reálnou mocí. A účinně proti nim vystoupit lze jedinečně vojensky!“ Potvrzoval

mu to i jeho přítel Savinkov, který byl za Prozatímní vlády Alexandra Kerenského náměstkem ministra války.

Cumming Reillymu doporučil, aby požádal o schůzku přímo Lenina. Aniž se s kýmkoli radil, přišel 7. května k bráně Kremlu, kde noví vládcí sídlili, a chtěl hovořit jménem britského premiéra s prvním mužem státu. Nakonec ho přijal Leninův osobní tajemník Vladimír Bonč-Brujevič a z jeho slov Reilly pochopil, že žádná domluva není možná.

Mezitím úředníci komisariátu (ministerstva) zahraničních věcí volali Lockhartovi, aby si ověřili totožnost návštěvníka. Generální konzul o něm nevěděl a později přiznal, že „málem vyhrkl, že je to nějaký Rus, který se vydává za Angličana, nebo blázen“.

Boyce Lockhartovi vysvětlil, že do Kremlu přišel agent *ST-1*. Diplomata si vyzvědače k sobě pozval a pořádně mu vynadal. Reilly si podle Lockharta však „dokázal vymýšlet tak duchaplné výmluvy, že mě rozesmál“.

Bolševici čekali, že se západní mocnosti dřív nebo později pokusí o jejich svržení, a náčelník tajné policie GPU Felix Dzeržinskij se rozhodl rozehrát s nimi hru, kterou bude dirigovat on. Jeho agenti Jan Buikis a Jan Sprogis přijeli v létě 1918 do Petrohradu, kde se vydávali za představitele moskevské ilegální organizace. Britského námořního atašé kapitána Francise Cromieho přesvědčili o tom, že lotyšští střelci, tato revoluční garda ochraňující nejvyšší funkcionáře nového režimu, jsou nespokojeni a dali by se koupit.

Cromie poslal oba pány za Lockhartem a generální konzul po kratším zaváhání s jejich nabídkou bojovat proti bolševikům souhlasil. Podruhé přišel Buikis za britským diplomatem s plukovníkem Eduardem Berzinem, velitelem jednoho pluku lotyšských střelců. Na konzulátu na ně čekali rovněž Reilly a francouzský generální konzul Grenard. Výmluvný Berzin cizince přesvědčil, že jeho vojáci mohou povstání proti bolševikům zahájit do pěti či šesti týdnů.

Dohodnuto! Další podrobnosti bude domlouvat Reilly. Během dalších schůzek odevzdal Lotyšům odměnu 1,2 milionu rublů. Koncem srpna se američtí a francouzští vyzvědači rozhodli, že profesionální diplomaté států Dohody z Ruska odjedou, aby se nedostali do nebezpečí. Reilly s Berzinem navštívili v Petrohradě

lotyšské vojáky, aby se ubezpečili, že jsou připraveni.

Londýnu však spiklenci raději tento plán neohlásili – obávali se zákazu. Cumming, který počítal s vytvářením výzvědných sítí, poslal na jejich financování diamanty v hodnotě 648 liber.

V prvním týdnu v září, až se všichni členové vládnoucího politického byra strany sejdou na představení ve Velkém divadle v Moskvě, je lotyšští střelci zatknou. Nařídí jim, aby si svlékli šaty, a ve spodním prádle je poženou ulicemi Moskvy – to bude pro bolševiky největší potupa. V Archangelsku, kde je menší britská posádka chránící skladu Dohody pod vedením generála Frederica Poola, se vylodí další vojska, která potáhnou k Petrohradu. Vojenská vláda obnoví boje s Německem a Rakousko-Uherskem a tím ulehčí západní frontě.

Svržení bolševického režimu nemělo ale sebemenší naději na úspěch. Ovšem nikoli proto, že ho od začátku řídila ze zákulisí GPU, nýbrž kvůli nečekaným útokům eserů čili socialistických revolucionářů, kteří o Lockhartově akci nevěděli. Student Leonid Kensing zavraždil 30. srpna 1918 vedoucího petrohradské Čeky Moisejeva Urického. A v Moskvě se ve stejný den pokusila Fanny Kaplanová zastřelit Lenina, ale jenom ho zranila.

Druhý den ráno vtrhla policie bez ohledu na diplomatickou imunitu do budovy britské ambasády v Petrohradě a zabila námořního ataše Cromieho. Bruce Lockharta probudila v jeho moskevském bytě. Také jeho asistenta kapitána Hickse. Čekisté zadrželi rovněž amerického vyzvědače Xenophona de Blumental Kalamatiana, který se vydával za ruského inženýra. Tento muž rusko-řeckého původu měl ve svém bytě dutou hůl, v níž byl seznam agentů s vyplacenými částkami peněz. Také milenky všech těchto mužů putovaly za mřížemi. Zato Reilly, kterého GPU považovala za mozek akce, utekl a na falešný pas odplul holandskou lodí.

Britský generální konzul v Moskvě Robert Bruce Lockhart byl, jako většina profesionálních diplomatů, spjatý s tajnou službou.

Bruce Lockharta vyslychal Dzeržinského zástupce Jakov Peters. Diplomát odmítal vypovídat s ohledem na svůj status. Když mu však ukázali propustku, kterou vystavil Lotyšům na cestě k Poolovi, pochopil, že se stal obětí hry GPU. Čekisté mu předvedli i Kaplanovou, protože si mysleli, že zahraniční spiklenci s ní byli spojeni. Dopoledne Bruce Lockharta a Hickse propustili. A po pěti dnech znovu zadrželi na celý měsíc.

„Lockhartovo spiknutí“, což je název, pod jakým vešlo do historie, bylo rozdraceno. Britské úřady jeho existenci popíraly – zdálo se jim neslušné chystat atentát na cizího státníka. Také nechtěly odtajnit Sidneyho Reillyho. Teprve v březnu 2011 výzvědná služba MI6 přiznala, že tento útok Bruce Lockhart a další opravdu plánovali.

Domácí opozici se GPU pomstila. Spustila „rudý teror“, jak to sami bolševici nazývali – popravovala tisíce „buržoů“, „vesnických boháčů“ a kněží. Během několika málo měsíců popravila bez soudu na 800 pravičáků. V Londýně si uvědomovali, že Lenina nemohou zastavit žádnými tajnými operacemi.

BOLŠEVISMUS „RAKOVINNÝM VŘEDEM“

„Lockhartovo spiknutí“ bylo podle ruských historiků drobnou šarvátkou. Proti GPU „nevystupovala organizovaná koalice kapitalistických států, ale skupina dobrodruhů, politicky naivních západních diplomatů a tajných agentů, kteří byli ve zmatku prvních měsíců bolševické vlády nuceni spoléhat sami na sebe“ – uvedl bývalý podplukovník KGB Oleg Gordijevskij v knize *KGB – důvěrná zpráva*.

Reilly se už v říjnu objevil v Anglii. Bruce Lockharta, Hilla a Boyceho bolševici propustili po dvou měsících. Museli je vyměnit za své lidi. Také Londýn odhodil pravidla diplomatické imunity a zavřel jejich lidového komisaře (ministra) zahraničí Maxima Litvinova s doprovodem. Reillyho a Lockharta odsoudil moskevský revoluční tribunál k trestu smrti v nepřítomnosti.

Po návratu do britské metropole udělili Reillymu *Válečný kříž* (*Military Cross*). V květnu 1923 se oženil s herečkou Nelly Burtonovou, známou také jako Pepita Bobadillová, a Churchill si ho vybral jako poradce pro ruské záležitosti. Bolševismus nazval Churchill

již tehdy „rakovinným vředem, který podryvá základy civilizace“. Mnozí příslušníci carské armády stále bolševikům vzdorovali. Na několika místech Ruska probíhala občanská válka. Reilly a Hill strávili šest týdnů na jihu Ruska, aby posoudili situaci. Agent *ST-1* byl kritický: Dobrovolnická armáda není schopna sama zvítězit nad bolševiky, potřebuje k tomu pomoc britských a francouzských sil.

Londýn a Paříž tam sice své vojáky posílali, ale jen nepatrná množství. Navíc vládl chaos a generál Anton Děnikin, který vedl boje, nastoloval v zázemí manýry známé z dob carské vlády a lidi podezřelé ze sympatií k bolševikům nemilosrdně likvidoval. Dělal stejnou chybu jako admirál Alexandr Kolčak na Sibíři, vojáci odchovaní diktaturou si nedovedli představit demokratický systém vlády.

Reilly patřil také k těm, kteří se podíleli na odhalení pozadí Zinověvy aféry. Několik dnů před parlamentními volbami na podzim 1925 otiskl deník *Daily Mail* údajný dopis šéfa Kominterny (Komunistické internacionály) Grigorije Zinověva britské komunistické straně z loňského podzimu, aby se připravovala k proletářské revoluci, k níž mají přispět sympatizanti z labouristické strany. Dopis vzbudil velké pozdvižení, labouristé volby prohráli, do vládních křesel se vrátili konzervativci.

S Reillyho přispěním MI6 zjistila, že dopis podvrhli bělogvardějšti emigranti v Berlíně. Žaloba proti nim byla bezpředmětná, ovšem hlavního cíle dosáhli – labouristé se v parlamentu museli vrátit z vládních lavic do opozičních.

OPRÁTKA PRO NEPŘÁTELE BOLŠEVIKŮ

Na počátku dvacátých let bylo jasné, že domácí odboj proti sovětskému režimu podporují protibolševické skupiny emigrantů. Vedení GPU se rozhodlo, že založí fiktivní protibolševickou organizaci, do níž naláká domácí a zahraniční nepřátele. Vycházelo ze zkušeností carské Ochranky, která obdobným způsobem pronikala do protivládního hnutí.

V roce 1921 zatkla GPU Alexandra Jakuševa, bývalého vysokého úředníka ministerstva zahraničního obchodu, který se vrátil z Evropy, kde se domlouval s několika emigranty na svržení bolševického

Po neúspěšném „Lockhartově spiknutí“ spustil Lenin „rudý teror“, jak to sami bolševici nazývali. GPU během několika málo měsíců popravila bez soudu na 800 osob.

---

režimu. Čekista Artur Artuzov ho přemluvil, aby vstoupil do služeb tajné policie a vytvořil fiktivní protibolševický Monarchistický svaz centrálního Ruska (*Monarchičeskoje objediněnije Centralnoj Rossii* – MOCR). Do tohoto Svazu se podařilo získat řadu bývalých carských generálů a úředníků, kteří o jeho skutečné roli neměli ani tušení.

Tajná policie nazvala tuto operaci *Trest*. Současně s ní probíhala akce *Sindikát 2*, namířená proti Svazu záchrany Vlasti a Svobody vedeného Borisem Savinkovem.

V prosinci 1922 se Jakušev setkal v Berlíně s několika členy bělogvardějského hnutí a v následujících měsících tam zajel ještě několikrát. Protibolševické exulanty přitom utvrzoval o silné domácí opozici.

Není divu, že v roce 1923 přijeli do komunistického Ruska emisáři generála Alexandra Kutěpova, předsedy Ruského vševojskového svazu, manželé Marie Zacharčenkova a Georgij Radkevič. Během dvou týdnů se setkali s řadou odstavených carských funkcionářů a ověřili si, že MOCR funguje. Zpovzdálí je samozřejmě sledovali tajní policisté. Zacharčenkova si tuto cestu několikrát zopakovala.

Protibolševické podzemí v Rusku tedy naoko žilo. GPU nad ním bdělo a čekalo, až do Moskvy přijede nějaký významnější odpůrce ze Západu – chtělo likvidovat především hlavy, nikoli řadové členy.

Začátkem srpna 1924 přešel ilegálně do sovětského Ruska Boris Savinkov. Tento dobrodruh se narodil 31. ledna 1879 v rodině polského soudce v Charkově. Od mládí byl členem různých socialistických organizací, účastnil se řady teroristických akcí včetně vraždy ministra vnitra Vjačeslava von Pleveho, popa Georgije Gapon a carova strýce velkovévody Sergeje Alexandroviče. Popravě unikl útekem z vězení. Napsal několik knih včetně autobiografie *Memoirs of Terrorist (Vzpomínky teroristy)*. Za Velké války se přihlásil do francouzské armády. Do Ruska se vrátil v dubnu 1917 a v létě se stal náměstkem ministra války.

Po bolševickém převratu nejdřív pomáhal maršálu Józefu Piłsudskému v bojích proti Rudé armádě u Varšavy a potom zakotvil v Londýně. Tajně se sblížil s vyslancem bolševického Ruska Leonidem Krasinem, se kterým vymýšleli způsob zapojení tohoto státu, pokud ho ovládnou umírnění bolševici, mezi ostatní. Krasin si však myslel, že bolševici vystupují jednotně a tuto frontu nelze rozbít. Savinkov o tom informoval ministra kolonií Winstona Churchilla.

Britský politik nenáviděl komunismus a hledal cesty k jeho svržení. Savinkov nabízel různá řešení. Churchilla uchvátil: „Ten muž má vědomosti státníka, vlastnosti velitele, odvahu hrdiny a trpělivost mučedníka,“ napsal o něm později. „Celý život strávil spiklenectvím.“

Začátkem dubna 1924 překročil Savinkov ilegálně finsko-ruské hranice. Usadil se v Minsku, tam ho však vypátrala tajná policie a 16. srpna zatkla. S ním zadržela i jeho milenkou Ljubovnu Dickogofovou a jejího manžela A. Dickgofa.

Před soudem Savinkov vypověděl, že mu na jaře 1918 dal Jiří Klecanda jménem profesora Masaryka 200 tisíc rublů na teroristické akce proti Leninově vládě.

Samozřejmě Pražský hrad toto tvrzení popřel. Vždyť Masaryk v době, kdy mu je měl poslat, pobýval ve Spojených státech. Kromě toho jako zapřisáhlý nepřítel individuálního teroru nepovažoval tento způsob boje za morální a účelný.

Po roce pustili bolševici k Savinkovovi do vězení zahraniční novináře včetně Eduarda Šroma, moskevského dopisovatele deníku *Prager Presse*. Vězeň tam tuto výpověď zopakoval. Část vězňitelů dávala najevo, že ho možná brzy propustí – bylo prý to součástí jakéhosi ujednání z dřívějšíka.

Vojenské kolegium Nejvyššího soudu poslalo Savinkova 29. srpna 1924 na popravisko, vrchní soud však vyhověl odvolání odsouzeného a změnil mu trest smrti na deset let vězení. Z vězeňské cely poslal Savinkov několika vedoucím bělogvardějských spolků v západní Evropě dopisy, ve kterých je nabádal, aby od boje se sovětským Ruskem upustili.

Verze o jeho smrti se liší. Podle oficiálního vyjádření spáchal Savinkov 7. května 1925 v Lubjance sebevraždu. Spisovatel Alexandr Solženicyn napsal v knize *Souostroví Gulag*, že ho dva příslušníci GPU shodili ze čtvrtého patra – a to nemohl přežít. Jedním z nich byl údajně Syroježkin, považovaný za „ostrého hochá“.

OPRAVDU ŠPIONÁŽNÍ ESO?

Po Reillyho zatčení uspořádala tajná policie 29. září na hranici s Finskem divadelní přestřelku, během níž byl vyzvědač údajně zabit. O zastřelení dvou „kontrarevolucionářů“ psaly i moskevské noviny – to byla zpráva pro Londýn.

Ve skutečnosti vyslýchali vyzvědače v Lubjance v centru Moskvy. Vypovídat odmítl – tvrdil, že je britský občan žijící v Palestině. V cele si vedl deník, ve kterém podrobně popisoval metody výslechů – zřejmě počítal, že se dostane na svobodu a předá ho MI6. Tyto jemné cigaretové papírky se našly až po jeho smrti a dlouho zůstaly zavřené v archivu sovětského Výboru státní bezpečnosti (*Kamitět gasudárstvenoj bězopásnosti* – KGB).

Podle dokumentů, které SIS zveřejnil v roce 2000, ho popravili 5. listopadu 1925. Údajně ho zastřelili Grigorij Fedulejev a Grigorij Syroježkin během pravidelné procházky v lese v Sokolnikách. Podle plukovníka GPU Borise Gudze, který znal oba popravčí, to bylo na osobní rozkaz kremelského vládce Josefa Stalina. Reilly s tím prý nepočítal, věřil, že přežije.

V archivu KGB je však záznam Fedulejeva, který vyznívá jinak: „5. listopadu 1925 byl vězeň číslo 73 vyvezen do lesů severovýchodně od Moskvy. Doprovázeli ho čtyři muži. Vězni číslo 73 řekli, že ho vezou na projíždku do přírody. Reilly neměl podezření, daným slibům věřil. Po určité době auto zastavilo. Šofér předstíral poruchu. Průvodci Reillymu navrhli malou procházku. Když se vzdálili od auta, zastřelil Reillyho další čekista, Ibragim, ranou do týla. Tělo pak vhodili do pytle a zavezli zpátky na Lubjanku.“ Mimochodem Ibragima, který byl jugoslávského původu, zastřelili v období Velkého teroru v roce 1937, jakmile se šéfem služby stal Nikolaj Ježov.

Name		Corps	Rank	Regtl. No.
REILLY (MO)		R A F	2/lieut	
Sidney George.				
Mobil.	Dist.	Page.	Remarks.	
Victims				
REILLY	DATE	BY	20. 9. 1925 - 11. 2. 1927 (1/22 n. 23 - 11/17/24) 104.	
			Bos. budal. (1/25. 10/17/26)	
			1/25 - 3-30 11/26/26	
			Sov. 1927	
Theatre of War in which served in				
Date of entry there				
			11/17/26 104. 1330	

Evidenční záznam o agentu Reillym nalezený v archivních materiálech z let 1918–1920.

Britové o osudu Reillyho dlouho nic nevěděli. Rusové vypouštěli neurčité pověsti, které naznačovaly, že ho převertbovali, získali na svou stranu. Až později požádala Pepita Bobadillová ruskou ambasádu v Paříži o vstupní vízum, aby se přímo na místě o něm něco dověděla, a tam jí řekli, že už nežije. Jeho smrt potvrdil sovětský funkcionář, který o dva roky později přešel na Západ.

Operace *Trust* zasáhla stovky a tisíce lidí. Podle britského historika Johna Costella, který měl přístup do archivu sovětské rozvědky, obsahuje 37 svazků. Skončila v roce 1927, kdy evropské tajné služby konečně zjistily, že MOCR je organizace, kterou založila GPU a stále s ní manipuluje. Následovalo zatýkání všech členů tohoto spolku v sovětském Rusku.

Ruští autoři tuto unikátní operaci dodnes opěvují. V roce 1967 vytvořila sovětská televize dobrodružný seriál *Operace Trust*, která vyzdvihovala hrdinné čekisty. Také na druhé straně válečné bariéry si Reillyho přivlastnili. Syn jeho moskevského kolegy Robin Bruce Lockhart o něm vydal v roce 1967 knihu *Reilly: Ace Of Spies (Reilly: Špionážní eso)*, podle níž vznikl i televizní seriál. Stejně nazval svou knihu americký historik Andrew Cook v roce 2004.

Ruští autoři tuto unikátní operaci dodnes opěvují. V roce 1967 vytvořila sovětská televize dobrodružný seriál *Operace Trust*, která vyzdvihovala hrdinné čekisty. Také na druhé straně válečné bariéry si Reillyho přivlastnili. Syn jeho moskevského kolegy Robin Bruce Lockhart o něm vydal v roce 1967 knihu *Reilly: Ace Of Spies (Reilly: Špionážní eso)*, podle níž vznikl i televizní seriál. Stejně nazval svou knihu americký historik Andrew Cook v roce 2004.

Někteří literární historici si myslí, že jeho postava inspirovala Iana Fleminga k napsání prvního románu o agentu SIS Jamesi Bondovi. Velkou pozornost vzbudilo uveřejnění Reillyho vězeňských deníků, získaných z archivu KGB, v Londýně v roce 1998.

„Podle mých nejlepších znalostí Reilly jako špion nikoho nezavraždil,“ napsal historik Cook. „Vraždil, jen když si potřeboval namastit kapsu. Byl výborný vyzvědač, ale i kriminálník, který uměl mistrně podvádět. Byl to mizera, který uměl sedm jazyků, a přesně ten typ člověka, kterého SIS potřebovala.“

Někteří spisovatelé považují Sidneyho Reillyho za největšího špiona v historii. Byl bych v tomto titulování opatrný. Patrně bychom ho mohli korunovat na největšího špiona první světové války a období, které tomu předcházelo. I Bruce Lockhart mluví střízlivě: „Byl to mimořádný člověk.“

UMĚNÍ
ZDÁNLIVÉ
SEBEVRAŽDY

Walter Krivickij

Seznámení Američana, který vystoupil z komunistické strany, aby nemusel tajně bojovat proti své zemi, a generála vojenské zpravodajské služby GRU (*Glavnoje razvedivatělnoje upravlenije*), který utekl z SSSR a skrýval se před Stalinem, bylo ostré. Sešli se náhodou v New Yorku u společného přítele v roce 1939. Walter Krivickij se – německy – zeptal Whittakera Chamberse: „Je sovětská vláda fašistická?“ Americký exkomunista se nadechl, cítil, že je to pravda, ale chvíli se nemohl vyslovit. Až vydechl: „Ano, sovětská vláda je fašistická.“

„Později v noci mi Krivickij řekl, že kdybych souhlasil ihned, nedůvěřoval by mi,“ vzpomínal Chambers ve svých memoárech *Svědék*. „Ale já jsem váhal, on cítil můj vnitřní boj a to ho přesvědčilo o mé upřímnosti.“

„Máš pravdu,“ přitakal vysloužilý vyzvědač. „A Kronštadt byl ten rozhodující okamžik.“

V březnu 1921, kdy vrcholila hospodářská krize sovětského Ruska, a zvláště ve městech lidé hladověli, se vzbouřilo osmnáct tisíc vojáků a námořníků v pevnosti Kronštadt ležící třicet kilometrů od Petrohradu. Tihle prostí venkovští chlapi, kteří pomohli bolševikům v listopadu 1917 k moci, si uvědomili svůj omyl. Bolševici jako demokraté a manažeři selhali. V Kronštatdu si zvolili výbor, který požadoval, aby komunisté přestali ovládat sověty, opoziční strany obnovily činnost, vrátil se svobodný obchod a byly vyhlášeny svobodné volby. Vladimír Lenin označil kronštatdské požadavky za „bílé spiknutí“ a nařídil Michailu Tuchačevskému, aby s elitními oddíly Rudé armády vzpouru potlačil. Rudoarmějci zahájili útok v polovině března. Bylo to krveprolití – tisíc vzbouřenců padlo v boji, jeden až dva tisíce popravili, mrtvé někdy nepočítali. Kronštadt přispěl k utužení moci bolševiků a k likvidaci veškeré opozice.

Ovšem podrobnosti o tomto masakru prosakovaly mimo okruh zasvěcených jen velmi pomalu.

Krivickij vyprávěl Chambersovi o svém útěku z Evropy a o snáhách sovětských tajných služeb ho zabít. Ovšem nejvíc Američana překvapila orientace sovětské zahraniční politiky. „Tehdy jsem se poprvé dozvěděl, že se Stalin už víc než rok zoufale snaží dojednat spojení s Hitlerem. Pokusy uzavřít pakt probíhaly v době, kdy se komunismus (prostřednictvím své agentury Lidové fronty) stavěl v očích lidstva do pozice jediného nezlomného nepřítele fašismu.“

Chambers pozadí této snahy nerozuměl. Krivickij ji objasnil: „Prostřednictvím tohoto paktu může totiž komunismus postavit jednu část Západu proti druhé a oba pak použít k tomu, aby zničil to, co z nekomunistického světa zbylo.“

Podle Krivického existují na světě jenom revolucionáři a kontra-revolucionáři. Revolucionáři jsou komunisté a jejich nepřáteli jsou kontrarevolucionáři. Boj mezi nimi je obtížný, nad komunismem se dá zvítězit jenom za cenu obrovských osobních obětí. Američanovi to připomnělo slova Ignazia Siloneho, který při odchodu z funkce předsedy italské komunistické strany zaprorokoval: „Poslední bitva bude mezi komunisty a exkomunisty.“

I Krivickému trvalo mnoho let, než podstatu komunismu prokoukl. Do té doby mu věrně sloužil.

KRACH PROLETÁŘSKÉ REVOLUCE V NĚMECKU

Krivickij se narodil jako Samuel Ginsberg 28. června 1899 ve vesnici Pidvoločisk v rakousko-uherské Haliči (dnes Ukrajina), otec byl obchodním příručím. Jméno Walter Germanovič Krivickij přijal proto, že pocházel ze židovské rodiny a v císařství panoval zastřený antisemitismus podporovaný úřady. Studoval gymnázium ve Lvově, ale po bolševické revoluci v listopadu 1917 zahořel pro myšlenku sociálně spravedlivého státu a v osmnácti letech se nechal naverbovat do GRU.

V roce 1919, když bojoval na Ukrajině proti bělogvardějským vojskům, vstoupil do bolševické strany. Později se účastnil bojů Rudé armády s Poláky. Bolševici chtěli vojensky proniknout do Německa,

aby tam podnítili revoluci, a museli jít přes Polsko. Zpočátku se průchod cizím územím nedařil, ale Rudá armáda přešla v létě 1920 do protiofenzívy. Poláci zoufale potřebovali dodávky zbraní a střeliva, objednali je v Československu, v Itálii a ve Francii.

Sověti vysílali do polského týlu na pomoc fanatikům z Polské komunistické strany své agenty. Začátkem léta tam začal působit i Krivickij. Cestoval i mezi Polskem, Německem, Rakouskem a ČSR. Ve svobodném městě Gdaňsku, přes který měla polská armáda dostat velkou vojenskou zásilku z Francie, zorganizoval

stávkou přístavních dělníků, a tím znemožnil její přijetí. V červenci získal pro stávkou rovněž železničáře v moravském Bohumíně. Tím se dodávky z plzeňské Škodovky a z italských zbrojovek jenom pozdržely, protože na místo určení putovaly přes slovenské Medzilaborce.

Svou účast na této akci v Československu přiznal Krivickij v pamětech, které vydal v USA, zatímco v pražských archivech není o jeho činnosti ani zmínka. Není vyloučeno, že jeho přítomnost policie vůbec nezaregistrovala. Ovšem pokud o ní vedla nějaké záznamy, není vyloučeno, že je spolu s ostatními písemnostmi, které se týkaly SSSR, zabavili po zřízení Protektorátu nacisté. Pořád dohledávali někdejší sovětské vyzvědače. Později je mohli využívat příslušníci komunistické Státní bezpečnosti.

Po skončení občanské války absolvoval Krivickij speciální kurz na Vojenské akademii Rudé armády. Na podzim 1923 ho poslali jako agenta do Německa.

Od skončení Velké války, kterou německé císařství prohrálo a muselo draze platit reparacemi, byla země politicky a hospodářsky rozvrácená. Vedení komunistické strany v roce 1923 usoudilo, že je vhodná doba k zahájení socialistické revoluce, a moskevská

*Walter Krivickij, generál GRU,
který utekl Stalinovi*

Kominternu, kterou požádala o pomoc, tam vyslala několik desítek zanícených bolševiků. V Porúří, obsazeném francouzskou armádou, získával Krivickij dělníky do milicí, vytvářel tajné sklady zbraní a střeliva, chystal povstání. Francouzská kontrašpionáž byla rychlejší, skladiště objevila a pustila se do zatýkání německých komunistů i sovětských agentů. Krivickému se podařilo uprchnout, nicméně tam zanechal neprozrazenou síť vyzvědačů, kterou později aktivovali.

Proletářská revoluce uprostřed Evropy, o které snil bolševický vůdce Vladimír Lenin, se zhroutila ještě dřív, než začala.

SPECIALISTOU NA ZÁPADNÍ EVROPU

Krivického vysílali do Švýcarska, Itálie, Rakouska, Francie, Belgie a Holandska.

Stával se odborníkem na západní Evropu. Od roku 1925 pracoval ve štábu GRU, současně přednášel na vysoké škole rozvědky. Následující rok odjel na delší dobu do Německa. Ve Vídni se oženil s Antoninou Porfirjevovou, rovněž příslušnicí tajné služby.

Od roku 1924 formoval vojenskou zpravodajskou službu revolucionář a zkušený důstojník Jan Berzin, původem Lotyš. Všichni pracovali 18–19 hodin denně, bez oddechu, o nedělích a svátcích.

V lednu 1931 udělilo prezidium Nejvyššího sovětu SSSR *Rád Rudého praporu* několika vedoucím důstojníkům včetně Krivického. „Walter a jeho přátelé, spolupracovníci, věřili, že jako vlastenci zajišťují bezpečnost té nejhumánnější a nejlepší socialistické společnosti,“ napsal Boris Starkov v časopisu *Voprosy istoriji*. Ten rok si Krivického vypůjčila od GRU civilní tajná služba Lidový komisariát vnitřních záležitostí (*Narodnyj komissariat vnutrennich děl* – NKVD), předchůdce KGB.

Když se nepodařilo vyvézt socialistickou revoluci do Evropy, rozhodl se Leninův nástupce Josef Stalin, že se soustředí na stabilizaci nového státu. Proto musí upevnit svou osobní moc! Aby toho dosáhl, odstraňoval na přelomu dvacátých a třicátých let své rivaly ve straně včetně zasloužilých bolševiků, kteří vedli v listopadu 1917 revoluci. Období Velkého teroru, jak je nazvali historici, pohltilo miliony nevinných lidí – v pracovních táborech a před

popravčími četami. Současně probíhala kolektivizace zemědělství, která rozvrátila život ve vesnicích a přispěla k hladomoru. Na úkor spotřebního průmyslu, který zásoboval obyvatelstvo věcmi denní spotřeby, se rozšiřoval průmysl těžký, který sloužil výrobě zbraní. Život přestával mít cenu.

„Walter viděl následky hladomoru během cesty na dovolenou v roce 1932,“ uvedl Starkov. „Postupně začínal mít pochybnosti, ale přehlušila je těžká práce, které se plně oddával.“

V roce 1933 jmenovali Krivického ředitelem Ústavu válečného průmyslu (*Institut vojennej promyšlenosti*) – to byla funkce na úrovni velitele divize. Dlouho tam sice nezůstal, nicméně generálskou hodnost si zachoval.

Nástup nacistů v čele s Adolfem Hitlerem k moci vyděsil nejen mnohé demokratické politiky, ale i diktátora Stalina. Rovněž japonské tažení v Číně vzbuzovalo obavy. Svět se stával nebezpečným.

Následující rok poslalo NKVD Krivického do Rakouska a do Německa.

Rakousko se zmítalo v politické a hospodářské krizi, kterou z pozadí podněcovali nacisté. Uprostřed února 1934 propukla dělnická revolta, při níž zahynuly stovky lidí, a předáci sociálně demokratické strany emigrovali do ČSR. V červenci se pokusili o puč nacisté, dokonce zavraždili kancléře Engelberta Dollfuse. Rakousko však bylo pod neviditelnou ochranou Itálie Benita Mussoliniho, a němečtí nacisté se proto neopovažovali zasáhnout.

Krivickij sledoval tyto události při pendlování mezi Vídní, Berlínem a dalšími metropolemi. Jeho informátory a pomocníky byli místní komunisté, z nichž mnozí se naoko tohoto smýšlení vzdali, jen aby mohli snáze ilegálně pracovat. Všichni si uvědomovali, že nacismus by byl zhoubou lidstva, a proto ho musí porazit.

STALINOVY TAJNÉ NÁMLUVY S HITLEREM

Krivickij se usadil s rodinou v holandském Haagu, známé špionážní metropoli světa. Úřadoval však v Paříži. Vykazoval se doklady na jméno Rakušana dr. Martina Lessnera a předstíral, že se živí prodejem vzácných knih.

V březnu 1921, kdy v ruských městech lidé hladověli, se vzbouřili vojáci a námořníci v pevnosti Kronštadt u Petrohradu proti tříletému násilí a útlaku komunistického režimu. Chlapci, kteří pomohli bolševikům v listopadu 1917 k moci, si uvědomili svůj omyl. Povstání Rudá armáda potlačila a Lenin nechal tisíce vzbouřenců popravit. Podle Krivického to byl rozhodující moment, kdy se ukázala sovětská krutovláda.

V červenci 1936 se jeho síti podařilo získat japonskou šifrovací knihu a přepis depeší mezi japonským vojenským atašé v Berlíně Hiroši Ošimou, Hitlerovým oblíbencem, a centrálou tajné služby v Tokiu. Tato korespondence představovala tajné rozhovory mezi Japonskem a Německem, které měly vyústit v rozdělení budoucích sfér vlivu ve světě. Berlín se zavázal vypomoci s modernizací japonské armády. Obě země se chystaly k výměně vojenských misí. Později tyto styky přerostly v pakt proti Kominterně.

„Byl to velký triumf sovětské vojenské rozvědky,“ hodnotil Krivického úspěch Starkov. „Po nějaké době se zprávy o těchto rozhovorech objevily na stránkách amerických a západoevropských novin. Německé bezpečnostní služby se pokoušely najít kanál, kterým tyto informace unikly.“ Delikátní prozrazení unikátních informací novinářům bývá součástí státní politiky.

V prosinci 1936 se zaměření jeho činnosti radikálně změnilo. Náčelník rozvědky Abram Sluckij přijel do španělské Barcelony

a povolal k sobě Krivického: „Okamžitě umrtvi činnost agenturních sítí v Německu!“

Generál protestoval. Dostal stručnou odpověď: „Je to na osobní rozkaz Stalina.“

Krivickij se prapříčinu domýšlel sám. Kremelský vůdce usiloval o domluvu s Hitlerem, aby oddálil válku mezi oběma zeměmi, které se obával. Proto zastavil proti Německu všechny tajné operace.

„V té době berlínská rezidentura zjistila, že Stalin přes svého osobního zástupce Davida Kandelakiho (šéfa obchodní mise v Berlíně) začal rozhovory s Hitlerem,“ vysvětlil Starkov. „Z německé strany se těchto rozhovorů zúčastnil říšský ministr Hjalmar Schacht. Na těchto schůzkách dohodli předběžný souhlas s textem, se kterým odletěl Kandelaki v doprovodu rezidenta tajné služby do Moskvy. Stalin to považoval za svůj největší diplomatický úspěch, přičemž se to dohadovalo mimo oficiální kanály NKVD.“

KDO JE PROTI VŮDCI, TEN JE PROTI SSSR

Krivickij si chtěl vyjasnit situaci s prací proti Německu. Také slyšel o zatýkání v nejvyšších kruzích. Letadlem přiletěl 16. března 1937 z Paříže do Helsinek a odtud pokračoval vlakem přes Leningrad do Moskvy. Kvůli Hitlerovi nechtěl riskovat cestu přes Německo.

Už v Leningradě na nádraží potkal před pokladnami několik přátel. Byli sklíčení: „Zatýkání, nic než zatýkání. Pouze v jedné leningradské oblasti zavřeli sedmdesát procent ředitelů závodů včetně vojenských. To je oficiální informace od stranického výboru. Věřit nemůžeš nikomu!“

Právě probíhala čistka v aparátu NKVD, uvěznili i dosavadního lidového komisaře vnitra Genricha Jagodu. Na místa zatčených důstojníků vybral sekretariát bolševické strany 300 komunistů. „Neměli žádné zkušenosti z operativní a čekistické práce, ale byli dosazeni na místa zástupců náčelníků oddělení s tím, že během dvou tří měsíců se z nich stanou vyučení čekisté,“ napsal Starkov.

Krivického k sobě pozval nový komisař vnitra Nikolaj Ježov. Vyroce ocenil jeho práci a řekl mu, že je navržen na udělení *Leninova řádu*.

Zatýkáni lidí, o kterých Krivickij věděl, že jsou zapálení bolševici, ho udivovalo. V jeho okolí nebyl nikdo, s kým by o tom mohl bez obav diskutovat, ostatně ani jeho přátelé a známí by mu neuměli tuhle pohromu vysvětlit.

I do řad příslušníků NKVD pronikli nepřátelé lidu – řekl Ježov na shromáždění důstojníků této služby 18. března. Všichni mu zatleskali, třebaže věděli nebo tušili, že je to lež. „Tleskali, aby prokázali svou oddanost,“ vzpomínal Krivickij. „Kdo ví, možná i pozdní lítost je mohla zachránit před kulkou do týla. Možná, že si zradou svých blízkých přátel mohli vykoupit právo na život.“

Většina náčelníků oddělení, kteří sloužili pod Jagodou, už byla uvězněna.

Čekista Jevdokimov sestavil seznam třiceti podezřelých pracovníků zahraniční rozvědky – uvedl Starkov. Byli mezi nimi rezidenti z Německa, Francie a dalších států. Centrála je povolávala do Moskvy, kde mizeli, někdy i se svými ženami. Zmizel i tajemník Ústředního výkonného výboru, tedy výkonného výboru parlamentu, Josif Unšlicht, kterého Krivickij dobře znal z občanské války. Později vyšlo najevo, že ho NKVD obvinila z členství v kontrarevoluční Polské vojenské organizaci a šponáže ve prospěch Polska.

V moskevském hotelu Savoy bydlel Krivickij vedle Unšlichtova příbuzného Maxe Maximova, který v posledních třech letech řídil sovětskou kontrašpionáž v Německu. Občas spolu debatovali a Maximov čistku obhajoval: „Sovětský svaz prožívá hroznou dobu. Kdo je proti Stalinovi, je proti revoluci.“ Kremelský vůdce byl podle něj neomylný.

Jednou večer však zatkli i Maximova a jeho žena Krivického požádala, aby se poptal, z čeho jejího muže obviňují. Vysoký důstojník NKVD nic nevysvětloval, jenom konstatoval: „Max je nepřítel. Pro jeho manželku nemohu nic udělat.“

I Krivickij se obával, že si pro něj v noci – jak bylo obvyklé – přijdou. Strach se snažil zaplašit usilovnou prací, pro operace v Evropě si vyžádal další lidi.

Ráno 22. května 1937 ho k sobě povolal Ježovův náměstek Michail Frinovskij: „Ještě dnes večer odjedete!“

To bylo vysvobození. Šťastně dorazil k manželce a synovi do Haagu.

Brzy dostal nový velký úkol – organizovat pomoc španělské republikánské vládě. Táhla k levici, a proto se v červenci 1936 proti ní vzbouřila velká část armády pod velením generála Francisca Franca.

Jakmile Stalin rozhodl, že Sovětský svaz republikánům pomůže, „během deseti dnů jsme měli síť dovozních a vývozních firem v Paříži, Londýně, Kodani, Amsterdamu, Curychu, Varšavě, Praze, Bruselu a v některých dalších evropských městech,“ vzpomínal Krivickij. „V každé společnosti byl agent NKVD jako tichý partner... Udělali jsme velké nákupy u firmy Škoda v Československu, rovněž u různých podniků ve Francii, Polsku a Holandsku.“ Některé zásilky musely jít přes přístav v německém Hamburku, proto tam poslal Krivickij agenta, aby jménem holandské zasilatelské firmy dohlédl na jejich nakládání. Řediteli německé společnosti to nevadilo, hlavně když dostal dobře zapláceno.

Podle tvrzení ruských historiků Olega Sarina a Lva Dvoreckého bylo od října 1936 do února 1937 nakoupeno v ČSR pro republikány 145 kulometů a 10 tisíc pušek. Dále 25 letadel, z nichž dorazilo do Španělska pouze osm. O cílech těchto nákupů zřejmě československé úřady nevěděly. Zato vojenská zpravodajská služba se podílela na průjezdech sovětských důstojníků do Španělska.

VRAŽDA GENERÁLA NKVD REISSE

Koncem května se Krivickij setkal se svým starým kamarádem Ignacem Reissem, který se narodil jako Nathan Markovič Poreckij. Sám ho přivedl do vojenské rozvědky. V roce 1931 se stal Reiss-Ludwig jedním ze šéfů sovětské špionáže pro západní Evropu a Krivického podřízeným. Sídlil ve Švýcarsku. Žil tam na československý pas jako Hans Eberhard, zřejmě ho měl od nějakého ze sudetoněmeckých lupičů, kteří vykrádali okresní úřady, aby je mohli předat Sovětům.

„Hovořili spolu velice důvěrně,“ zjistil Starkov. „Reiss mluvil o ztrátě iluzí, o tom, že by nejraději se vším praštil a odjel někam daleko, kde by zapomněl na minulost i současnost. Stalinovu politiku považuje z větší části za přechod k fašismu.“

Krivickij se nechtěl své životní ideje vzdát: „Shromáždil jsem spoustu argumentů a znovu jsem připomněl starou věc – my

*Whittaker Chambers, americký
exkomunista, který opustil síť
komunistických špiónů*

nemůžeme odejít z boje. Stalin se může mýlit, Stalinové přicházejí a odcházejí, ale Sovětský svaz zůstává. Máme povinnost zůstat v boji.“

Krivickij ho nepřesvědčil. Poreckij znovu a znovu opakoval, že Stalin vede zemi do katastrofy.

V polovině července předal Poreckij pracovníci obchodního zastupitelstva Lydii Grozovské v Paříži balíček pro vedení rozvědky NKVD. Obsahoval dopis Ústřednímu výboru Všesvazové komunistické straně (bolševiků) a *Řád Rudého praporu*, který dostal v roce 1928. V dopise psal,

že tyto procesy nařídil Stalin a jsou nezákonné. Současně se přidal k přívržencům Lva Trockého, kterého Stalin vyhnal do exilu. Ohnivými slovy se hlásil k odkazu Lenina a sliboval, že bude bojovat za proletářskou revoluci na celém světě, ale bez Stalina.

Krivickij neměl o tomto přelomovém rozhodnutí svého kamaráda ani ponětí, dověděl se o něm až od Sergeje Špigelglase, zástupce náčelníka Sluckého, který v červenci přijel do Paříže. „Když jsme zjistili, že náš význačný agent se v Holandsku sešel s trockisty, podezřívali jsme vás,“ vykládal návštěvník. „Potom se ukázalo, že to byl *Ludwig*.“

Špigelglas byl zkušený vyzvědač a současně osvědčený únosce i vrah přeběhlíků. „Vy přece za Reisse odpovídáte!“ vpálil Krivickému do tváře. To znamená, že by měl pomáhat s jeho likvidací.

„Mám však rozpracováno spoustu důležitých operací,“ vytácel se generál. Nicméně musel mu půjčit dva lidi, které potřeboval pro únos generála Jevgenije Millera, předsedy emigrantského Ruského vševojskového svazu (*Russkij obščevojinskij sojuz* – ROVS) se sídlem v Paříži.

Když Špigelglas odjel, Krivickij vyhledal Reisse. A kamaráda varoval, že si zřejmě podepsal ortel smrti. *Ludwig* se začal skrývat.

V srpnu bylo rozhodnuto Poreckého-Reisse popravit – potvrdil historik Starkov. Příslušníci sovětských tajných služeb mluvili o vraždách, únosech a různých teroristických akcích v jinotajích, aby jim ostatní nerozuměli – říkali jim „těrakty“, „mokryje děla“, „aktivnyje měroprijatija“.

Vysloužilý archivář rozvědky KGB Vasilij Mitrochin odhalil v britském azylu podrobnosti o tomto případu. Uvedl je v knize *Mitrochinův archiv*, kterou sepsal s historikem Christopherem Andrewem: „Poreckého vystopoval ve Švýcarsku francouzský nelegál ze Serebranského útvaru Rollan Abbiate (alias *Rossi*, krycím jménem *Ljotčik*), jehož sestra Mireille, náležející ke stejnému útvaru, tehdy připravovala únos generála Millera v Paříži. Aby Poreckého nalákal do smrtelné léčky, Abbiate použil svou přítelkyni Gertrudu Schildbachovou, německou komunistickou emigrantku, kterou přesvědčil, aby Poreckému napsala, že nutně potřebuje jeho radu. Schildbachová mu odmítla dát krabici čokoládových bonbonů se strychninem (později ji objevila švýcarská policie), ale nalákala jej na vedlejší cestu poblíž Lausanne, kde čekal Abbiate se samopalem. Poreckij si na poslední chvíli uvědomil, že se dostal do pasti, a chtěl Schildbachovou chytit. Když později objevili jeho kulkami provrtané tělo, svíral v pěsti pramen jejích zšedivělých vlasů.“ Podle Krivického střílel i druhý muž Etienne Martignat.

Tělo zavražděného objevila švýcarská policie večer 4. září. Brzy zjistila, že obchodník Eberhard je ve skutečnosti Reiss. Jeho vrahy nevypátrali ani Švýcaři, ani Čechoslováci. Vrazi po činu odjeli do Francie, kde nastoupili na parník směřující do Sovětského svazu. V Moskvě dostali vysoká vyznamenání, a třebaže byli cizinci, všechny čistky kupodivu přežili, přijali sovětské občanství, dál věrně sloužili sovětské tajné službě a zemřeli po válce ve vlastní posteli.

FALEŠNÉ STODOLAROVKY NA STALINŮV ROZKAZ

V září 1937 dostal generál Krivickij, který sídlil v poslední době v Paříži, příkaz, aby se vrátil do Moskvy. V přístavu Le Havre nastoupíte na loď Ždanov!

Pochopil to jako cestu k likvidaci. Teď je řada na něm. Vždyť právě on Reisse doporučil do bolševické strany a do rozvědky.

Radil se o tom s manželkou. Zeptala se: „Jaká je šance, že nás po návratu do Moskvy nezavřou?“

Odpověděl bez rozmýšlení: „Žádná neexistuje.“

Defektuje, tedy odejde z tajné služby. Ovšem on ani jeho rodina neměli pravé dokumenty, momentálně žil na pas českého obchodníka Schönborna. Teď musí zmizet Špigelglasovým sledovačům. Nejdřív svůj letní domek v Gere poblíž Toulonu pronajal. Potom z Dijonu zatelefonoval své pařížské sekretářce Madelaine: „Odcházím od sovětské tajné služby.“

Přesto ho vypátral jeho známý Hans. Sešli se v kavárně. „Přišel jsem na žádost NKVD,“ začal Hans. „Víme, že nejste zrádce ani špion. Jste starý revolucionář, který se cítí strašně unavený. Pořád patříte k nám. Přijede za vámi vysoký důstojník z Moskvy, aby domluvil váš další život.“

Krivickij se vymluvil, že si musí všechno ještě rozmyslet. Necítil se v bezpečí, na ulici spatřil několik lidí, kteří nepochybně patřili k Hansově sledovačce.

Tato schůzka jeho rozhodování urychlila. Odjel do Paříže a setkal se se Lvem Sedovem, synem Stalinova úhlavního nepřítele Trockého. Šéfredaktor emigrantského časopisu *Russkij socialist* Theodore Dan se znal s Léonem Blumem, socialistickým politikem, který byl donedávna francouzským premiérem. Přes něho se dostal k ministru vnitra M. Dormoyovi, který mu pomohl legalizovat pobyt. Požádal o azyl výměnou za tajné informace.

Policejní inspektor Maurice Maupin zavezl rodinu přeběhlíka do Hyères, kde je usadil v bezpečném bytě. I jeho dveře otevíral policista.

Uprchlík navázal styk s dalšími trockisty, jeho nový přítel Sedov však zemřel v únoru 1938 na soukromé klinice po banální operaci slepého střeva. Klinikou vlastnil ruský emigrant a je pravděpodobné, že byla pod kontrolou NKVD. Krivickij usoudil, že mu do hrobu pomohli sovětské agenti.

Svůj rozchod se Sovětským svazem musí veřejně oznámit, rozhodl se defektor. Začátkem prosince poslal novinám prohlášení o tom, že osmnáct let sloužil komunistické straně a Sovětskému

svazu. „Ale poslední události mě utvrdily v tom, že politika stalin-
ského vedení se stále víc rozchází se zájmy ne pouze Sovětského
svazu, nýbrž světového dělnictva.“ Procesy, které probíhají s mnoha
význačnými politiky a vojáky v Moskvě, jsou vykonstruované, lživé,
jejich příznání vynucují vyšetřovatele na příkaz Stalina a Ježova
mučením. „Vím, že Ježov a jeho pomocníci se nezastaví před tím,
aby mne zabili a tím umlčeli...“

Krivickij také poskytl sérii rozhovorů různým novinářům, zvláště
pak těm ze socialistického tisku. Jednou na otázku, kolik je v Sovět-
ském svazu politických vězňů, odhadl, že asi 300 tisíc.

V bezpečném bytě kontrašpionáže prozradil Krivickij všechny
sovětské agenty, o kterých věděl, a podrobnosti o různých tajných
akcích.

Mimo jiné objasnil původ falešných stodolarovek, jejichž exi-
stenci začaly v roce 1928 zjišťovat evropské, americké a asijské
banky. Byly tak dokonalé, že je dokázali identifikovat jedině znalci
z Federální rezervní banky USA. Množství falzifikátů přicháze-
jících do oběhu stoupalo – nejdřív desetitisíce dolarů, vzápětí
miliony. Američané varovali svět před stodolarovkami s portré-
tem Benjamina Franklina. Později k nim přibýly rovněž falešné
pětisetdolarovky.

Už v lednu 1930 oznámila berlínská policie, že falešné stodo-
larovky dával zřejmě do oběhu komunista Franz Fischer, který
vystupuje pod jménem Voigt. Fischer pracoval od roku 1925 na so-
větském obchodním zastupitelství v Berlíně a potom odjel do SSSR.
Odtamtud se v říjnu 1929 ilegálně vrátil a pustil se do rozšiřování
falešných bankovek – referovaly pražské *Národní listy*. V Německu
jich tato skupina vypustila 24 tisíc.

V únoru 1929 zatkli v nizozemských Antverpách padělatelský
tým – Rumuna, Maďara a Čecha. Krátce nato, 7. března, zadrželi
na česko-polských hranicích v Těšíně sedm pašeráků s dalšími
falešnými americkými bankovkami.

Na jaře 1932 falešné stodolarovky znovu zaplavily Evropu a Ame-
riku. V lednu 1933 zatkla Tajná služba (*Secret Service*) ministerstva
financí USA několik lidí, většinou komunistů, kteří je rozšiřovali.
Jednalo se o sovětské agenty, kteří dostali padělky z Ruska. Zatčení
žádné podrobnosti neprozradili.

Falešné dolary vyráběl čtvrtý odbor Sjednocené státní politické správy (*Objedinennoje gosudarstvennoje političeskoje upravlenije* – OGPU), potomek GPU, protože bolševické tajné služby potřebovaly množství peněz na své operace v zahraničí – vysvětlil Krivickij. A téhle nezákonné činnosti poželhal sám sovětský vůdce Josef Stalin.

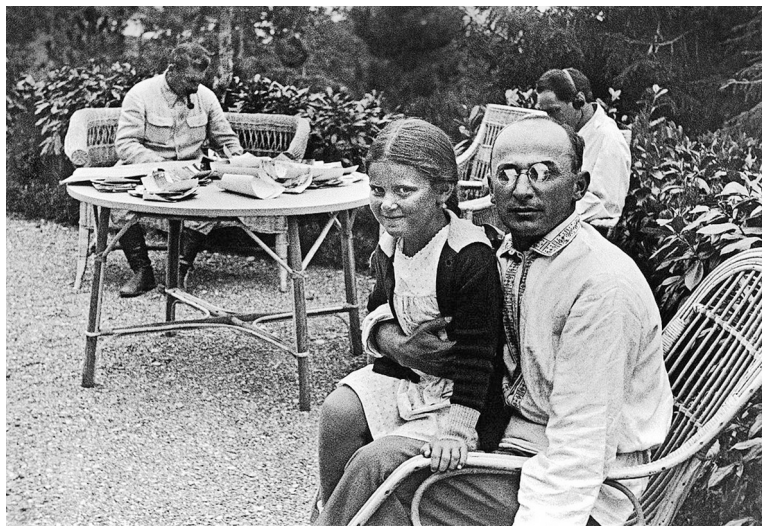
V listopadu 1937 si exgenerál blahopřál k útěku. Dověděl se, že šéfa GRU Berzina zatkl jako člena „trockistické teroristické skupiny“ a v červenci 1938 ho zastřelili.

INFORMÁTOŘI VE VYSOKÝCH FUNKCÍCH – NEVĚŘÍME!

Vysloužilý vyzvědač se necítil v Evropě v bezpečí, a proto v prosinci 1937 odplul s rodinou do USA. Domníval se, že v Severní Americe už na něho pomsta Moskvy nedosáhne. Získal osobní doklady na jméno Walter Thomas, přesto ho tam v březnu 1939 jeden agent NKVD vypátral.

Příslušníkům Federálního úřadu pro vyšetřování (*Federal Bureau of Investigation* – FBI) a kongresmanům prozradil Krivickij všechno, co věděl o sovětských tajných operacích ve Spojených státech od roku 1924, kdy začaly. Nyní vede tuto špionáž v zemi Boris Bykov. Několik jeho informátorů zastává vysoké funkce v americké administrativě: poradce ministra zahraničí Alger Hiss, úředník ministerstva financí Harry Dexter White a diplomat Laurence Duggan. Tajní policisté a kongresmani tomu příliš nevěřili – ty lidi dobře známe, to nemohou být komunističtí agenti!

Přeběhlíka si vyžádali Britové. V lednu 1940 pro něj poslali do Kanady ponorku. V Londýně ho zpovídala Jane Sissmorová, zkušená důstojnice z MI5. Prozradil jí jména 61 sovětských špiónů na britských ostrovech. Jedním z nejdůležitějších byl kapitán John Herbert King, kterého NKVD naverbovala v roce 1935 během jeho působení v Ženevě. Tohoto šifranta poslal soud do vězení na deset let. O studentech z Cambridgeské univerzity Kimu Philbym a Donaldu Macleanovi měl jenom mlhavé znalosti, takže se je nepodařilo odhalit. Maclean měl být „Skot z dobré rodiny, vystudoval Eton a Oxford, pracuje pro Rusy jako idealista zadarmo“. Philby byl „novinář zabývající se španělskou občanskou válkou“.

Mezi sovětskými vyzvědači kolovala myšlenka, kterou nejspíš nahlas pronesl Lavrentij Berija: „Vraždu dokáže spáchat kdejaký pitomec. Ale zařídit přirozenou smrt, to si vyžádá umělce.“ (Berija se Stalinovou dcerou Světlanou, v pozadí Stalin)

Z těchto mlhavých popisů nemohla britská kontrašpionáž nikoho identifikovat. Nicméně prozradil stovku agentů po celé západní Evropě – to byla pro Moskvu bolestná rána.

Chambersovi, který opustil síť komunistických špiónů, protože nechtěl zrazovat svou rodnou zemi, Krivickij vyprávěl, že Stalin se už rok zoufale snaží dojednat tajné spojenectví s Hitlerem, zatímco na veřejnosti vystupuje jako nepřítel nacismu. „Prostřednictvím tohoto paktu může totiž komunismus postavit jeden sektor Západu proti druhému a oba pak použít k tomu, aby zničil, co z nekomunistického světa zbylo,“ napsal Chambers ve svých memoárech *Svědek*, jak již bylo citováno. „Z jakéhokoli lidského pohledu byl pakt zlem.“

Co může exkomunista proti tomuto zlu dělat? Krivickij byl skeptický: „V boji proti komunismu je konzervativce spíše bezmocný. Boj s komunismem se totiž nedá vést, natož vyhrát, ba i jenom pochopit jinak než totální obětí.“ Chambers si uvědomil, že uprchlík mu říká totéž, co exkomunista Ignazio Silone prorokoval generálnímu tajemníkovi italské komunistické strany Palmiru Togliattimu

s narážkou na slova *Internacionály*, že poslední bitva bude mezi komunisty a exkomunisty.

Po návratu do USA se Krivickij pustil do psaní článků, ve kterých kritizoval sovětský režim. Za pomoci jednoho spisovatele dokončil memoáry *I Was Stalin's Agent (Byl jsem Stalinovým agentem)*. Vyšly v říjnu 1939 v New Yorku.

V nich jako první nadhodil účast československého prezidenta na odhalení Tuchačevského puče proti Stalinovi. „Na Stalinův pokyn připravila OGPU ve spolupráci se zpravodajskou službou Rudé armády složku o údajných důkazech zrady rudých generálů, které pak byly dodány české vládě,“ napsal. „Edvard Beneš doufal, že Stalin bude hájit Československo, a proto necítil, že by byl oprávněn tyto dokumenty zkoumat.“ Dnes víme, že tento komplot byl složitější a pocházel z nacistické dílny.

PODIVNÁ SMRT V CENTRU WASHINGTONU

Krivickij s rodinou trávil zimu v příjemném městečku u Smyrna Beach na Floridě, a když bylo zapotřebí, přijel do Washingtonu. Začátkem února 1941 se tam měl setkat se svým starým známým, bývalým německým důstojníkem, který emigroval po příchodu Hitlera k moci. Ubytoval se v malém hotelu Bellevue v centru metropole.

V neděli 9. února 1940 našla pokojská v pokoji číslo 532 v pátém patře mrtvého muže – Waltera Krivického. Policie dospěla k závěru, že se muž zastřelil vlastní pistolí. Avšak FBI o tom pochybovala – byť k vraždě neměla žádný důkaz.

Mezi sovětskými vyzvědači kolovala myšlenka, kterou nejspíš vyslovil lidový komisař (ministr) vnitra Lavrentij Berija: „Vraždu dokáže spáchat kdejaký pitomec. Ale zařídit přirozenou smrt, to si vyžádá umělce.“

„Generálovo tělo našli v pokoji malého washingtonského hotelu pár bloků od Kapitolu,“ napsal Chambers. „Krivickij měl trvale rezervovaný pokoj ve velkém hotelu v centru a tam vždycky bydlel, když přijel do Washingtonu. V tom malém hotýlku nikdy nebyl. Proč tam chodil? Byl zabit výstřelem do hlavy a podle důkazů se

zastřelil sám. Na čí rozkaz? Zanechal dopis, kde dává své ženě a dětem vysoce nepravděpodobný vzkaz, že sovětská vláda a lid jsou jejich největšími přáteli. Už dřív však varoval, že najdou-li ho mrtvého, nemají za žádných okolností věřit, že spáchal sebevraždu.“

Lékaři odhadli, že smrt nastala okolo čtvrté hodiny ráno. V hotelu ani na ulici však nikdo žádnou ránu neslyšel, přitom Krivického pistole neměla tlumič.

Paní Krivická se o smrti manžela dověděla z novin. „Zachvátila ji panika a strach,“ pokračoval Chambers. „Nemohla mne najít v redakci *Times*, a protože věděla, že se s Krivickým často vídám, bála se, že jsem také byl anebo budu zabit.“

Chambers ji telefonicky uklidnil. Potom ji i s dětmi skrýval ve svém domku. Na jaře vyprovodila paní Chambersová Krivickou se synem do jednoho města na severu. Rodině nebezpečí nehrozilo.

Po druhé světové válce se ukázalo, že Krivickij se nemýlil – Hiss, White a Duggan sloužili Sovětům. A v Británii postupně rozkryli Philbyho skupinu vyzvědačů, které se říká „cambridgeská pětka“.

Záhadu Krivického úmrtí se objasnit nepodařilo. Mitrochin, který dokonale prozkoumal archiv rozvědky KGB, vysvětlil pozadí smrti Reisse, ale o Krivickém se ani nezmínil. I většina ruských historiků chodí okolo této otázky bez jasné odpovědi. Ostatní vraždy z příkazu Stalina popisují přitom často velmi podrobně.

O mnoho let později se k této otázce vrátil vysloužilý britský zpravodajec Gordon Brook-Shepherd, který v listopadu 1976 zpovídal Hede Massingovou, bývalou spolupracovnici Reisse a Krivického. Představu, že by se Krivickij zastřelil, aby tím zachránil svou rodinu před pronásledováním NKVD, odmítla. Byl příliš velký profesionál, aby věděl, že by na to jeho smrt nestačila. Brook-Shepherd a Massingová se shodli na tom, že šlo o rafinovaně provedenou vraždu.

Krivického smrt je patrně jediným případem vraždy dovedně maskované jako sebevražda – aspoň podle zjištění FBI. Není vyloučeno, že obdobným způsobem odešli ze světa i další defektoři, ale takové podezření u nich nevzniklo. Práce NKVD/KGB byla odvedena dokonale.

STALINŮV
ROMEO

Dmitrij Bystroletov

„Archivní spisy o činnosti sovětského vyzvědače Dmitrije Bystroletova nebudou nikdy úplně odtajněny,“ řekl vedoucí tiskového oddělení Služby zahraniční rozvědky (*Služba vněšněj razvědky* – SVR) Sergej Ivanov v březnu 2011. „Archivní materiály o operacích tohoto legendárního člověka mají stále razítko *Přísně tajné* a stěží budou někdy odtajněny. Bystroletov byl bez nadsázky nejvýznamnější postavou ve slavné plejádě našich rozvědků.“

Z 29 svazků, ve kterých se popisuje jeho činnost, zpřístupnili třetinu.

NEMANŽELSKÉ DÍTĚ VLIVNÉHO HRABĚTE

Dmitrij Alexandrovič Bystroletov se narodil jako nemanželské dítě 3. ledna 1901 ve vesnici Ak-čora (dnes Ajbory) poblíž Jevpatorie na Krymu. Matka byla ošetřovatelkou a učitelkou, dcerou místního duchovního. Otec hrabě Alexandr Tolstoj byl guvernérem Vitebsku a bratrem slavného spisovatele Alexeje Tolstého.

Chlapec žil v Petrohradě, od roku 1915 v Sevastopolu. Současně s gymnáziem studoval námořní školu – v roce 1919 získal diplom kormidelníka dálné plavby. V říjnu 1917 přijali mladého muže oficiálně do rodiny hrabat Tolstých.

Když propukla občanská válka, bojoval v námořnictvu Dobrovolnické armády generála Antona Děnikina proti bolševikům. Byl mladý, zmatený, kde je pravda, nevěděl. Uprchl do Turecka a do Ruska se vrátil až v roce 1920. Dlouho doma však nevydržel a odplul zpátky do Turecka. Dva roky studoval v Konstantinopoli (dnes Istanbul) na církevní škole. Potom přešel v roce 1922 spolu s množstvím dalších bělogvardějských uprchlíků do Československa – mladá

Stalinův „Romeo“, agent Bystroletov pro potřeby rozvědky vydal i vlastní ženu.

---

republika vytvořila pro jejich život příhodné podmínky.

Ruský mladík se pustil do studia medicíny na Univerzitě J. A. Komenského v Bratislavě. V listopadu přestoupil na Karlovu univerzitu v Praze. Po dvou letech změnil fakultu – vybral si právo. Peníze ze stipendia mu nestačily, přivydělával si většinou rukama.

„Po celou dobu emigrace neustále přemýšlel o tom, jak by se vrátil domů,“ napsal Vladimír Antonov v roce 2006 na webových stránkách výzvědné služby SVR. „Na Ukrajinské univerzitě v Praze založili Svaz studentů – občanů Ruské federace.

V roce 1923 do něj vstoupil Bystroletov. Získal sovětské občanství.“ To byl začátek jeho verbovky v roce 1923. „O studenta se začala zajímat sovětská rozvědka,“ pokračoval Antonov. „Rezident OGPU v Praze Nikolaj Samsonov ho brzy pověřoval drobnými úkony, které úspěšně plnil.“

V dubnu 1925 vyslali Bystroletova, kterému dali krycí jméno *Andrej*, do Moskvy na první sjezd proletářských studentů. Samozřejmě to byla záminka – se začínajícím vyzvědačem mluvili vysocí důstojníci z centrály. „Do Prahy se Bystroletov vrátil jako spolupracovník zahraničního oddělení OGPU a zaměstnalo ho sovětské obchodní zastupitelství. Práce v obchodu byla legálním příkrytím jeho rozvědné činnosti.“

Jako ruský vlastenec chtěl pomáhat novému režimu, který – jak čekal – bude lepší než carské impérium.

„Zpočátku jsem se zabýval ekonomickou rozvědkou a potom, když jsem si osvojil nezbytné zvyky a techniku, přešel jsem na verbování agentů na vyslanectvích, abych získal přístup k jejich diplomatické poště, a hledání zdrojů na ministerstvu zahraničí a ve vědeckotechnické rozvědce,“ napsal Bystroletov ve svých memoárech. „Kromě toho jsem plně odpovídal za obchodní zastupitelství a za pět let

jsem prošel cestu od účetního do vedoucího informačního oddělení.“

V březnu 1928 obhájil Bystroletov v Praze dizertaci nazvanou *Základní problémy práva z hlediska historického a dialektického materialismu*. Nyní se mohl pyšnit titulem doktora práv.

Mezitím se však o něj zajímali pracovníci OGPU na Severním Kavkazu. Z důvodů, které nejsou jasné, považovali jeho činnost v Praze za provokaci a chtěli ho uvěznit. Ale rozvědka *Andreje* ubránila.

V roce 1930 se měl Bystroletov, který si vzal za manželku Češku, vrátit do Moskvy, aby studoval na Akademii mezinárodního obchodu. Těsně před odjezdem mu rezident, který vystupoval pod krycím jménem *Golst*, ale podle jiného pramene se jmenoval B. D. Berman, dal zajímavou nabídku: „Od ledna 1931 povedu rezidenturu v Berlíně. Byl bych rád, kdybys tam odešel se mnou. Ale ne jako obchodník, nýbrž s cizím pasem jako nelegál.“

ZNAL DVAADVACET CIZÍCH JAZYKŮ

V Sovětském svazu nikdy nežil a tamější život si idealizoval. „Snažil se přispět ke světové revoluci,“ řekl o něm americký historik Emil Draitser, který o něm napsal knihu *Stalinův vyzvědač Romeo (Stalin's Romeo Spy)*.

Bystroletov byl mladý, elegantní, uměl se chovat. Ženy na něj letěly. A on toho využíval. Kolegové závistivě tvrdili, že získal každou hezkou tvář, na kterou se podíval. Není divu, že Draitser mluvil o *Romeovi*. Proč? Východoněmecká rozvědka cvičila mladé muže, aby sváděli ženy a dívky zaměstnané v západoněmeckých úřadech a ve velení NATO. Říkalo se jim *Romeové* – podle slavné hry Williama Shakespeara *Romeo a Julie*. A toto značení vešlo do špionážní terminologie.

Andrej zverboval jednoho inženýra z továrny Škoda, která vyráběla těžké zbraně – získal od něho dokumentaci na technologii kalení dělostřeleckých hlavních velkého kalibru. Syn jednoho vysokého úředníka mu předal záznamy o jednání kolegia ministra zahraničních věcí a informace o přípravě zpravodajských důstojníků, kteří mají nastoupit na ambasádách v Moskvě. Posluchači pocházeli nejen z Československa, ale i z Velké Británie, Francie, Itálie a Švédska.

Přivedl k nám několik vynikajících agentů – oceňoval ho Pavlov. „Mezi nimi byla pracovnice francouzského vyslanectví, s jejíž pomocí získal francouzskou diplomatickou šifru.“ Sblížil se s ní v roce 1927 v Praze a vybral jí krycí jméno *Laroche*. Dva roky ho zásobovala tajnými materiály z úřadu a on se do ní zbláznil – vzplanout city k informátorce, to je ovšem pro vyzvědače cesta do pekel.

Bystroletov však brzy procítl. „Najednou jsem se strašlivě zamiloval do jiné ženy – Jolanty,“ přiznal se v memoárech. Tuto českou dívku si vzal za manželku, zakrátko ji zasvětil do své tajné práce a také ji zverboval.

V Německu dostal řecký pas a krycí jméno *Andrej*. Kvůli němu vytvořila rozvědka v Holandsku firmu prodávající optiku a on se stal jedním z jejích prodejců, který jezdil po celé Evropě. V Berlíně vedl skupinu nelegálů, která se soustřeďovala na verbování nových agentů.

PŘÍPAD ITALSKÝCH ŠIFER

„Najděte člověka, který nabídl našemu rezidentu v Bernu italské šifry!“ nařídila mu moskevská centrála. V roce 1929 přišel neznámý muž na sovětské vyslanectví ve Švýcarsku s nabídkou prodeje šifer italského ministerstva zahraničí za 200 tisíc švýcarských franků. Rezident Vladimír Vojnovič si je půjčil: „Zítřka vám dám vědět.“ Přitom od začátku nepočítal s vyplacením honoráře – byla to ohromná suma. A jak by si mohl rychle ověřit, jestli nejsou falešné? Nechal je ofotografovat a snímky poslal do Moskvy. Druhý den šifry návštěvníkovi vrátil. Muž odešel, aniž na sebe zanechal spojení.

Centrála brzy zjistila, že šifry fungují, neznámý je nepodvedl. Nařídila Bernu, aby muže vypátral a spojil se s ním. Sovětští zpravodajci ho ale nenašli, neměli se za co chytit.

Když se v srpnu 1931 ujal velení rozvědky Artur Artuzov, seznámil se mimo jiné i s touto bernskou záhadou. Okamžitě přikázal rezidenturám v Bernu a v Římě, aby začaly neznámého opět hledat. Navíc Italové šifry nedávno změnili, takže je NKVD už neuměla číst. Stejný úkol zadal Artuzov i *Andrejovi*.

Kdo může tyhle šifry znát – přemýšlel Bystroletov. Nejspíš pracovník šifrovací služby italského ministerstva zahraničí. Rozjel se

Bystroletov, hvězda sovětské rozvědky, se stal roku 1938 jednou z milionu a půl obětí Velkého teroru, který rozpoutal Stalin, a skončil v gulagu, avšak přesvědčeným stalinistou zůstal až do roku 1947.

---

do Říma. Sledoval řadu vládních úředníků. Nakonec dospěl k závěru, že tam neznámého, jemuž dali krycí jméno *Rossi*, nenajde.

Vrátil se do Bernu a pečlivě pročítal zprávu o jeho vzhledu. *Rossi* měl světlou pleť a alkoholem načervenalý nos. Ital by byl opálený. Náš člověk je Švýcar – usoudil. Nejspíš pracuje ve Společnosti národů v Ženevě, okolo níž se to hemží vyzvědači mnoha zemí.

Andrej přibral jednoho muže a začali chodit po těch ženevských restauracích a hospodách, které navštěvovali cizinci. Aristokraticky vyhlížející *Bystroletov* snídal, obědval a večerel v luxusních restauracích, jeho asistent v pivnicích a hospodách nižších kategorií.

Po několika dnech podezřelého našli – švýcarského obchodníka *Giovanniho de Ry* a po několika sezeních dospěl *Andrej* k závěru, že je to *Rossi*. Sám se mu představil jako agent japonské tajné služby – pracoval tedy pod cizím praporem, jak se říká. Jakmile přišel příhodný okamžik, požádal ho o italské šifry. *Rossi* se nezdráhal a přinesl mu je. Dostal za ně 200 tisíc franků.

Činnost v prostředí, kde se nemohl o nikoho přít, byla pro *Andreje* stresující. A také nebezpečná. Jednou ho *Rossi* pozval k sobě na kávu. Po chvilce vytáhl revolver a přiložil ho k hlavě svého hosta.

Ruský nelegál neztratil duchapřítomnost: „Okolo vašeho domu sedí několik našich lidí v autech. Ti sem za čtvrt hodiny vtrhnou, pokud se neobjevím v okně.“

Švýcar odložil pistoli: „Jenom jsem žertoval.“

Jejich sbližování pokračovalo. „Ukázalo se, že pochází z bohaté, ale rozvětvené švýcarské rodiny,“ vysvětloval Antonov. „Měl vlivné příbuzné v Itálii, kteří ho zásobovali zajímavými spisy. *Rossi* také mluvil o tom, že s italskými šiframi obchoduje sám ministr zahraničních věcí hrabě Ciano, zeť Mussoliniho.“

Rossi Andreje seznámil s Rodolphem Lemoinem, verbířem druhého oddělení francouzského generálního štábu, což byla výzvedná služba. Lemoine se narodil jako Rudolf Stallman, syn bohatého berlínského klenotníka. Pro Paříž pracoval od roku 1918 a bylo mu uděleno francouzské občanství. Od něj koupil sovětský nelegál belgické a rakouské šifry a také dokumenty ukazující, jakým způsobem unikají tajné informace ze Sovětského svazu.

PROPUSTKOU SNÍMEK S KARDINÁLEM

Francouz upozornil Rusa na zajímavou postavu, s níž by se měl seznámit – na *Fraulein Merlin*, která byla sekretářkou tajného archivu jednoho z německých průmyslových koncernů. Ženě bylo čtyřicet let a byla fanatickou nacistkou, na Adolfa Hitlera nedala dopustit.

Centrála se rozhodla, že *Andrej* bude vystupovat jako hrabě Ladislav Pereli de Kiralyhaza, člen vlivné maďarské rodiny, který se chce seznámit s myšlenkami nacionálního socialismu. Vyzvědač odjel do Maďarska, aby se seznámil se životem tamních nejvyšších vrstev. Setkal se i s maďarským kardinálem, se kterým ho vyfotografovali – snímek byl nejlepším svědectvím o jeho postavení.

Hrabě Pereli de Kiralyhaza našel *Fraulein Merlin* v jedné kavárně. Vyprávěl jí o svém životě, pochlubil se snímkem s kardinálem. Nic neví o nacionálním socialismu, Hitlerovi, Goebbelsovi a Hessovi, rád by se něco dozvěděl. Němka se rozhodla, že nevzdělaného Maďara přivede k nacionálnímu socialismu.

Začali se pravidelně scházet. *Fraulein* mu přinášela různé články a dokumenty o nacistické ideologii. Postupně se začali bavit i o jiných věcech. Chtěl by investovat své peníze do různých obchodů, mimo jiné i do těch, jimiž se zabývá její koncern. Proto ji požádal o spisy, které by mu ujasnily situaci, Němka ochotně vyhověla bez ohledu na stupeň jejich utajení.

Po několika měsících představil maďarský hrabě německé archi- váře svého kolegu, jiného sovětského nelegála. „Musím na delší dobu odcestovat za podnikáním. Buďte tak hodná a předávejte ty spisy mému kolegovi.“

A tak plynuly tajné dokumenty do Moskvy dál. „Tyto materiály obsahovaly zprávy nacistické rozvědky o stavu průmyslu v naší zemi, o propustnosti sovětských železničních tratí a další důležité informace,“ napsal Antonov. „Centrála získala přehled nejen o tom, jaké má Německo zprávy o stavu SSSR, ale také to pomohlo utěsnit díry, jimiž tyto informace unikaly.“

ÚŘEDNÍK BRITSKÉ ŠIFROVACÍ SLUŽBY

V Paříži musel Bystroletov vyřešit stejný případ, k jakému došlo nedávno v Bernu. Za rezidentem Zacharem Volovičem, který sloužil s pasem Vladimíra Janoviče na generálním konzulátu, přišel v srpnu 1929 Angličan, který se představil jako Scott: „Nabízím vám britské diplomatické šifry za dva tisíce amerických dolarů.“ (Dnes by to bylo 40 tisíc dolarů.) Rezident je nechal ofotografovat a pak je panu Scottovi vrátil: „Jsou falešné!“

Když Moskva dostala kopie, vyčetla Volovičovi, že nezaplatil Angličanovi směšný honorář a nedomluvil s ním spojení. Okamžitě ho sežeňte! Adresa, kterou nechal na konzulátu, byla falešná.

Andrej přijel do Londýna a pustil se do pátrání po *Arnovi*, jak neznámého nazvali. Měl jeho podrobný popis, a když si prohlížel muže odcházející z ministerstva zahraničí, brzy ho poznal. Zastavil ho a bez okolků mu řekl: „Mrzí mě, že jsme se nesetkali v Paříži. Vím o vážné chybě našeho majora. Byl odvolán z práce a potrestán. Tady máte to, co vám po právu náleží.“ A překvapenému muži podal aktovku. Byly v ní dva tisíce dolarů a instrukce k další schůzce.

Arno – kapitán Ernest Holloway Oldham – na ni přišel. Ale peníze chtěl vrátit a spolupráci ukončit. *Andrej* ho však přemluvil, aby si honorář nechal, a dohodli se na dalších schůzkách.

Hned na začátku projevil Oldham iniciativu: „Mohl bych z tisíckárny získat knihu obsahující denní telegramy diplomatů, zprávy vyslanců a další tajné materiály. Vychází každý týden.“

„Proč jste nabídl své služby právě sovětské rozvědce?“ chtěl vědět Bystroletov. Oldham měl jasnou odpověď: „Na všech ostatních zahraničních ambasádách v Paříži jsou lidé v britských službách, jenom u vás ne.“

Sovětský vyzvědač začal tušit, že Oldham není prostý ministerský úředník, ale zaujímá nějaký vyšší post. Musí se s ním sblížit! Vodil ho proto i s manželkou Lucy a dětmi po drahých restauracích, bavili se o všem možném. Jeho tušení se potvrdilo – *Arno* patří mezi vyšší úředníky šifrovací služby.

Oldham těžko snášel dvojitý život, ale *Andrej* ho přesto vytěžoval stále víc. Dokonce povolal z Berlína kolegu Borise Bazarova-*Kina*, siláka, který se vydával za italského komunistu da Vinciho. S kapitánem se tedy scházeli dva důstojníci – jeden hodný a druhý zlý. Tuhle zátěž Angličan neunesl a utápěl se v alkoholu.

Podle svého zvyku se Bystroletov intimně sblížil s Lucy Oldhamovou-*Madam* a ta ho požádala, aby manželovi zařídil protialkoholní léčení. Podařilo se. Oldham se z něho vrátil svěží a vyléčený.

Protože by bylo lepší, kdyby se sovětské vyzvědači mohli scházet s tímto agentem mimo britské ostrovy. Pařížská rezidentura proto našla francouzskou rodinu, která přijala jednoho z Oldhamových synů, aby se u ní naučil další jazyk. *Arno* dostal příležitost jezdit do zahraničí. Tři roky zásoboval britský agent sovětskou rozvědku tajnostmi britského ministerstva zahraničí. Své rozpolčení však kurýroval opět alkoholem a všimli si toho i jeho nadřízení na ministerstvu. Také vzbudil pozornost domácí bezpečnostní služby. *Arno* se snažil styky se sovětskou rozvědkou přerušit, ale *Andrej* na něj stále naléhal, aby mu i nadále dodával informace a tajné spisy.

Situace se stávala nebezpečnou. „Centrála nařídila všem nelegálům, kteří se podíleli na obsluze *Arna*, aby odjeli na kontinent,“ napsal Antonov. „Zůstal tam jedině *Andrej*, který měl dostat od Angličana šifry na příští rok.“

Bazarov-Kin telegrafoval 6. června 1933 centrále: „Není vyloučeno, že *Andreje* protivník zlikviduje. Přesto jsem mu nedal rozkaz k odjezdu. Teď odjet, to by znamenalo ztratit zdroj...“

V září 1932 z ministerstva Oldhama vyhodili. Podle jiné verze odešel sám, protože nedokázal snášet tlak *Andreje*. Rok nato, 29. září 1933, ho našli udušeného v kuchyni jeho bytu – pustil si plyn. Podle Mitrochina byl Oldham zavražděn. „Britská zpravodajská služba se potřebovala vyhnout skandálu, a proto *Arna* fyzicky odstranila tak, aby to vypadalo jako sebevražda,“ uvedl Mitrochin.

Bystroletov se přestěhoval do Ženevy, kterou považoval za nejlepší místo k verbování nových agentů. Získal tam šifranta Raymonda Oaka-*Shelleyho*. Později přispěl k navázání spolupráce s kapitánem Johnem H. Kingem-*Magem*. To byl informátor stejného kalibru jako Oldham. Během šesti let poskytl tento Angličan Moskvě šifry Československa, Itálie, Francie, Rakouska a Turecka.

Shelleyho prozradil Walter Krivickij, který utekl do USA a britská kontrašpionáž ho zatkla v září 1939.

ŽÁDOST CENTRÁLY: VYVDEJ VLASTNÍ ŽENU!

Sovětská rozvědka zjistila, že centrum italské výzvědné služby proti Německu sídlí v honosné vile v Locarnu na jihu Švýcarska. Vede ho penzionovaný plukovník hrabě Caetano Vivaldi, postarší vdovec – napsala I. Svečenovskaja v knize *Seks i sovětskij špionáž*.

V moskevské centrále přišli na neotřelou myšlenku – ať se k němu přiblíží Bystroletovova Jolanta a provdá se za něj. Mladá žena se slzami v očích odmítala – jak by mohla odejít od něho, od svého milovaného manžela? Cynický Dima ji ale nepřestal přemlouvat.

Nakonec souhlasila: „Dobře, provdám se za něho. A opatřím ti kopie klíčů, abys tam mohl chodit, když plukovník nebude doma, a přefotografovat si jeho spisy. Ale pamatuj – to je náš konec! Už tě nechci vidět!“

Jolanta se seznámila s Vivaldim, okouzila ho a opravdu se za něj provdala. Plukovník však málokdy odcházel z domova, Bystroletov musel využívat ke kopírování spisů noci. Když byl jednou v plné práci, ve dveřích pracovny se objevil plukovník v pyžamu s pistolí v ruce.

„Prohrál jste!“ řekl nevídanému návštěvníkovi německy s lehkým anglickým přízvukem. „Lehněte si na podlahu čelem dolů!“ Na manželku se obrátil se slovy: „Vy jste spolčeni.“

„Rozmyslete si to!“ žádal *Andrej*. „Neudělejte nějakou chybu!“

Najednou plukovník poodešel několik kroků a těžce dosedl do křesla: „Pochopil jsem. Oba zmizte! Já uložím dokumenty zase do sejfů. Ráno pojedete do Curychu. Cestou budu mít havárii. Zařídte mi důstojný pohřeb. O špionáži ani slovo.“

To bylo rozhodnutí důstojníka, který chtěl sebevraždou zachránit svou čest.

Havaroval, manželka zařídila jeho pohřeb, předala vilu plukovníkovým dědicům a odjela do Moskvy.

Bystroletov působil jako *Hans* i pod dalšími krycími jmény v mnoha evropských zemích. Ve švýcarském Curychu získal v roce 1935 lékařský titul a o rok později dokončil gynekologickou specializaci. V uměleckých akademiích Paříže a Berlína se zase zdokonalil jako malíř, také ho přijali za člena Svazu výtvarníků SSSR. Mezitím se naučil dvaadvacet cizích jazyků.

OBVINĚNÍ: AGENT ČESKÉ ROZVĚDKY!

Do Moskvy se vrátil Bystroletov v roce 1936. Pracoval v centrále výzvědné služby a chystal se k dalšímu vysazení. Nejdříve měl zamířit do holandské Indonésie, potom do Latinské Ameriky a konečným cílem byl návrat do Německa, kde měl proniknout do generálního štábu. Sověti totiž konflikt s Německem v budoucnosti předvídali. Složitě putování po několika kontinentech mělo smazat stopy po původu tohoto nelegála.

Tento úkol podepsal sám lidový komisař (ministr) vnitra Nikolaj Ježov. Dokonce Bystroletova spolu s náčelníkem rozvědky Sluckým přijal. Nařídil, aby nelegála přijali za kádrového pracovníka a dali mu důstojnickou hodnost. „A vy požádejte o přijetí do strany. O matku nemějte starost – my se o ni postaráme. Klidně odjeďte za hranice. Pamatujte si: Stalin a vlast na vás nezapomenou!“

Bystroletovo první manželství skončilo. Podruhé si vzal ruskou dívku Šelmatovou.

Ježovova předchůdce Genricha Jagodu zatkli na Stalinův příkaz v březnu 1937 a při odstraňování jeho lidí z NKVD upadl do podezření i Bystroletov. V únoru 1938 ho z NKVD propustili a poslali do Všesvazové obchodní komory, aby tam vedl překladové oddělení.

Avšak v noci ze 17. na 18. září 1938 ho tajná policie z příkazu nového komisaře vnitra Lavrentije Beriji zatkla. Zavinila to zpráva Stanislava Redensa a Ivana Sorokina z vedení NKVD Moskevské oblasti, která uváděla, že objevili a likvidují „špionážní a teroristickou organizaci vytvořenou českou rozvědkou z emigrantské mládeže sdružené ve Svazu studentů – občanů Ruské federace v Praze a Brně“. Přitom jedním z iniciátorů této organizace byl právě Bystroletov. Údajní vyzvědači ho při výsleších označili za agenta české rozvědky.

I Bystroletova předváděli k výslechům, které byly velmi surové. Vyšetřovatel Solovjev a jeho pomocník Puškin ho „mlátili kuličkovým perem přivázaným na ocelovém lanku, přičemž mu přerazili dvě žebra, která pronikla k jedné plíci. Kladivem zabaleným ve vatě a obvazech mu způsobili frakturu lebeční kosti a opakovanými kopanci mu zpřetrhali břišní svaly,“ uvedl Mitrochin. „Bystroletov byl přesvědčen, že následkem mlácení zemře, a proto podepsal přiznání, které mu Solovjev nadiktoval.“ Vězně nikdo pořádně neléčil, za to nikomu nestál.

V květnu 1939 ho postavili před soud. Důkazy o jeho vině chyběly, bylo jenom jeho údajné přiznání. Obžalovaný se hájil tím, že si ho vyšetřovatelé vynutili násilím. Nikoho to nezajímalo. Soud ho poslal na dvacet let do pracovních táborů, nechal zkonfiskovat jeho majetek a zbavil ho občanských práv. Vyzvědač, který byl hvězdou sovětské rozvědky, se stal jednou z obětí Velkého teroru, který rozpoutal Stalin. V letech 1937–1938 bylo zatčeno okolo jednoho a půl milionu lidí, z toho 800 tisíc zastřelili.

V srpnu přivezli velkou skupinu vězňů včetně Bystroletova do tábora u Norilsku na Sibiři. Zpočátku pracoval v nemocnici, potom odešel stavět továrnu. Po krátkém čase se vysílením zhroutil a stal se invalidou.

V roce 1942 se v sibiřském gulagu v Suslovu dověděl, že manželka Šelmatová, kterou rovněž uvěznili, si podřízla hrdlo a jeho matka se otráвила. Začal psát memoáry *Hostina nesmrtelných (Pir bessměrtnych)*. Je neuvěřitelné, že za takových podmínek v psaní

pět let pokračoval. Potom se mu podařilo poslat rukopis mimo tábor. Podle Draitsera, který s ním mluvil v září 1973, byl až do roku 1947 stalinistou. „Zpočátku věřil, stejně jako mnozí další, že Stalin o ničem neví. Jestli se dozví, co se děje, určitě zjedná pořádek. Byl tedy obětí stalinské propagandy.“

Ministr státní bezpečnosti Viktor Abakumov si uvědomil, že by mohl využít rozsáhlých Bystroletovových znalostí, a proto ho nechal v lednu 1948 přivést do Moskvy. Nabídl mu amnestii a návrat do rozvědky. Bystroletov hrdě odmítl – požadoval plnou rehabilitaci a Abakumov ho potrestal třemi lety samovazby.

Ke konci tohoto krutého vězení začal Bystroletov ztrácet zrak a měl psychické potíže. Několik týdnů ho kurýrovali v táborové nemocnici. Po vyléčení ho poslali do koncentráku v Ozerlagu u Norilska, kde stavěli železnici BAM, a později do Kamyšlagu v Kemerovsku, jehož vězňové budovali závod na zpracování ropy v Omsku.

V roce 1952 ho v táboře přemístili do baráku s osmadvaceti německými nacisty, odsouzenými za krutosti, kterých se dopustili za války na sovětském území. Byly to strašné chvíle – „vězení ve vězení“, jak je později nazval. Bystroletov fyzicky strádal, stával se z něho invalida.

INVALIDOVA OPOŽDĚNÁ SLÁVA

Když Stalin v březnu 1953 zemřel, propustili noví vládcí statisíce politických vězňů. Ale ne všechny. Bystroletov musel dostat infarkt, aby se mohl 26. října 1954 vrátit do Moskvy. Byl invalida, ale z nejhoršího se dostal – mohl chodit a mluvit. Přidělili mu malou penzi. Žil v jedné místnosti komunálního bytu a potřetí se oženil, vzal si bývalou vězenkyni Annu Ivanovovou. Přivydělával si jako jazykový redaktor ve Všesvazovém vědecko-výzkumném ústavu lékařských a lékařsko-technických informací. Rehabilitovali ho 22. února 1956.

Stalin vytvořil v zemi diktátorský systém a rozpoutal teror, kterému podlehl několik milionů lidí – zkritizoval zesnulého vůdce nový vládce Kremlu Nikita Chruščov na XX. sjezdu komunistické

strany na jaře 1956. Třebaže se mnozí stalinisté nevzdávali, do společnosti začal pronikat svobodnější duch.

Bystroletov otiskoval v moskevských časopisech články a povídky o špionáži. Na toto téma vydal sedmnáct knih. Kritici však poukazovali na to, že jeho příběhy jsou nadnesené, vzdálené skutečné práci v rozvědce. Přesto je čtenáři hltali, byla to udivující dobrodružství okořeněná milostnými avantýrami. Ve třech dílech vyšly jeho memoáry *Hostina nesmrtelných*. Zato jeho vzpomínky z gulagu, které nazval *Těžká cesta k nesmrtelnosti (Trudnyj puť v bessmértie)*, se ke čtenářům nedostaly.

Sovětská tajná služba rozvrátila jeho život – konstatoval redaktor *Rádia Svoboda* Vladimír Abarinov. A proto si dokonce odvodil, že „jeho vlastenecký patos se ke konci života změnil, že se stal skutečným disidentem, antistalinistou a vlastně antisověťčikem“.

Romány Alexandra Solženicyna líčící krutost stalinských koncentráků, které vycházely na počátku šedesátých let, ho uchvátily. Když proti nim začal Kreml vystupovat a nakonec spisovatele vyhostil, uvědomil si Bystroletov, že ani on nemůže pravdu o gulagu otisknout. Na to, aby se stal disidentem, se necítil.

„Žil jsem v tvrdé, těžké a velkolepé době,“ vyznal se ve svých memoárech. „Bez ohledu na to roky práce v rozvědce byly nejlepšími v mém životě. Vždyť jsem pracoval ve prospěch rodné země, splácel jsem dluh – dluh vlastence rodné zemi. Myslím, že jsem prožil pěkný život a jsem připraven ho prožít ještě jednou.“

V roce 1968 pozvali Bystroletova na první správu KGB, tedy na rozvědku – to byla známka plné rehabilitace. Přidělili mu dvoupokojový byt – luxus, jaký zažíval jenom v zahraničí. Vyšší penzi odmítl.

Spolupracoval na scénáři filmu o sovětských vyzvědačích *Člověk v civilu* (Čelovek ve štatskom). V roce 1973 se účastnil slavnostní

Bystroletov spolupracoval na scénáři filmu o sovětských vyzvědačích Člověk v civilu z roku 1973.

premiéry. Jeho jméno vyryli na pamětní desku slavných vyzvědačů v centrále SVR v Jaseněvu u Moskvy. Velkou připomínku mu věnovalo i Muzeum špionáže ve Washingtonu. Patřil k plejádě předválečných sovětských špionů, kteří vešli do historie jako Velcí nelegálové.

Dmitrij Bystroletov zemřel 3. května 1975. Na podzim 2010 uvedli v Moskvě hraný film *Verbíř (Verbovščik)*, který z podnětu SVR ztvárnil osudy tohoto muže. Ovšem jako příběh vyzvědače, který vyžaduje následovníky – *Verbíř* je tedy verbířem dneška.

ŽIVOTNÍ
POJISTKA
V SEJFU
ADVOKÁTA

Alexandr Orlov

„Odjeďte do belgických Antverp a v přístavu se 14. července setkáte na naší lodi *Svir* s důležitým soudruhem.“ Tento telegram dostal generál Orlov, který velel sovětským tajným službám ve španělské občanské válce, v červenci 1938 z moskevské centrály.

A proč za mnou ten důležitý nezajede do Barcelony anebo do Paříže? Anebo jinam? Vždyť já mám plno práce s likvidací trockistů ve Španělsku!

Tím důležitým mužem, jak se ukázalo, měl být nový náčelník zahraniční rozvědky Sergej Špigelglas, který nastoupil po náhle zesnulém Abramovi Sluckém.

„Bylo mi jasné, že ta loď se měla stát mým plovoucím vězením,“ napsal později. Dobře totiž věděl o odvolávání svých kolegů, kteří okamžitě putovali do vězení. Kurýři a další lidé, kteří přijížděli z Moskvy, o tom vyprávěli. Také on měl delší dobu pocit, že se ocitl na seznamu údajných zrádců a brzy ho vyzvou k návratu.

Někteří nelegálové dokonce s tímto koncem dopředu počítali a jako fanatičtí bolševici se mu nebránili. Šéf jedné z nejúspěšnějších rezidentur, Teodor Maly z Londýna, přijal rozkaz k odvolání s idealistickým fatalismem. „Vím, že jako bývalý kněz nemám šanci,“ svěřil se Orlovi. „Rozhodl jsem se, že tam pojedu, aby nikdo nemohl říci, že ten kněz byl možná opravdu imperialistický špion.“

Maly, který řídil vyzvědače Kima Philbyho, jeho čtyři spolupráčníky i další si odjel pro kulku do hlavy. Spojení s jeho agenty bylo přerušeno.

Alexandr Orlov, krycí jméno *Schwed* (Švéd), byl na rozpacích. Mluvil o tom se svými asistenty, ale ti se vyjadřovali opatrně. Nakonec centrále telegraficky potvrdil schůzku na lodi. Druhý den, 12. července, odjel do Francie. Manželce a malé dceři oznámil: „Usadíme se ve Spojených státech, kde mám příbuzné.“